

⟨TEKSTOVER⟩

літературно-мистецький часопис

число 2

2015

ЗМІСТ

Поезія

- Наталка Бельченко - 4
Максим Богданович - 12
Казімеж Бурнат - 16
Людвік Заменгоф - 26
Любов Ільницька - 28
Тетяна Луценко - 31
Марина Миколаєнко - 37
Здравко Одорчич - 47
Петро Паливода - 49
Тін Уєвич - 60
Томаж Шаламун - 63

Проза

- Амастех. Блакитна намистина - 66
Юрій Бабічин. Ченець - 72
Михайло Блехман. Потім - 75
Анна Грас.
Як Мишко шоколадних піратів викрив - 79
Еліна Заржицька.
Як з'явився Чумацький Шлях - 86
Єлена Златар. Молодість - 88
Сергій Майстор. Звідти - 94
Мирослав Мамчак. Оповідання - 96
Желимир Периш. Наш ліс - 102
Андрій Судин.
Дивний лист, який одержала студентка-третьокурсниця Академії мистецтв - 103

Дослідження

- Оляна Рута.
Поезії в прозі Оскара Вайлда - 106

Гість

- Андрій Кулагін: «Я став живописцем завдяки шматку штукатурки» - 115

Рецензії

- Історія промовляє до сучасників... - 121
На варті рідної України і власної душі - 124
Скромна розважливність української жіночої поетики - 133

ПОЕЗІЯ

Ворожити на травах, на листі земнім
І на кроках коханих, що ходять по нім,
На нестерпних очах ворожити,
Відпускати на волю магніти.

Ми у темній ріці безвідмовних шляхів
Наче риби скидаємось, – хто як зумів
Знак подати, дістатися світла:
Глибиною вподобані свідки...

РІЧКА СТРИПА

Ріка відсіче пуповину,
Виходячи з нетрів струмка.
У мізках розчистить стежину,
Лінивому дасть копняка.

І серце, зтягнуте туго,
Стріпочеться рибкою в ній.
Губами вихоплюєш друга
І всотуєш простір тугий.

Рухомі надводні рослини,
Столітні тривкі гробівці
Дзеркально підкоряються плину,
Щоб збитися на манівці.

Непевні місточки змією
Проковзуються при ході.
Біліють печери над нею –
Рукомиша схили круті.

Рибалки, млини, перехожі
Купають свій погляд у ній,
Та раптом прокинутись може
І сам водяник навісний.

А потім на греблі зустріне
Загублених серед стихій
Якоїсь погожої днини
Пригожий Антоній святий.

РІЧКА ВІТА

Побачиш, як горіх чилим
Готичним пазуром своїм
З поверхні річки Віти
Різьбить дереворити.

Ріка міняє течію
І заростає на Іллю,
Та все ж прямує днями
І відмиває плями.

Хто навпростець між люди йде,
Того судомить де-не-де.
Та прихились до Віти –
Не буде так боліти.

РІЧКА СИРЕЦЬ

Де річка Сирець у діброві
Підлестилась до цвіркунів,
Там трави ростуть кольорові
І знайдеш усе, що хотів.

Там безліч струмочків по схилах,
Сховав іван-чай береги,
А птаство казкове обсіло,
Столітні дуби навкруги.

Шістнадцять млинів працювало,
Та кілька було хуторів,
Рибалило люду чимало,
І мавчин доносився спів.

На річку Сирець повернися –
Міцніше в обійми візьми.
Вже птаха-віщун на узліссі
Над нею тріпоче крильми.

Ой, що то воно за ріка?
Немає у ній каламуті.
Водиця настільки тонка,
Що всі покоління – почуті.
Купатися в ній – голяка.

Століттями на берегах
То юшку варили, то довго
Шукали, де всядеться птах
Звістити щасливу долю,
Шляхи – по піснях і зірках.

У лоно нічної води
Вдивляючись, мусим вгадати,
Чи йдуть вже по нас прадіди,
Чи справді зарано до хати,
І як нам біди уникати,
Коли не уникнеш біди.

Десь кров тече: від злаку і до знаку
Відкритий шлях між степових річок.
Душа-блукачка вимовить подяку,
А той, що греблі рве, пришвидшить крок.
О гребелько, та belle, закрийся, люба,
Хай випнеться вагітна глибина.
Зупинить кров один цілунок в губи,
На другому закінчиться війна.

Чи плаче поштова скринька,
Як плаче гітара в Лорки,
Чи вміє ховати скрипка
Заблукані похоронки...
В осіннім тіснім сувої
Лежить бандероллю літо.
Поштар у зимовім строї
Читає листи відкрито.

*Сорок – це морок...
І. Римарук*

Сорок – це клямка. Як не хоронись –
Вулиця зайде до тебе колись,
Чи то в намет, чи фортецю;
Сутність з обох відчиняти боків
Можна в річниці дозорів і жнив,
Отже, й тобі не минеться.

Клямка така є у мене в селі.
Риби у небі та кроки в землі
Там загусають поволі.
Тільки б із мороку вчасно прийти,
Щоб схаменулись коти і хати
Зорями у видноколі.

Дихає місто в легені одній,
В другій – село: задихнутись не смій.
В сорок віршовані звіти –
Наче переклад із втрачених мов,
Тільки перелюб і недолюбов
Ще залишилось вчинити

З тою двоїстою, що не приспав
І на яку не шукатимеш прав.
Тоне зоря, виринає...
Щоби благенькі хати і коти
В полі, якого ти перекоти,
З вирію вийшли до раю.

Я хотів би побачитись з Вами
на вулиці
Тихої синьої ночі
І сказати:
«Бачите
ці великі зірки,
Ясні зірки Геркулеса?
До них летить наше сонце,
І мчить за сонцем земля.
Хто ми?
Лише подорожні – попутники серед небес.
Навіщо ж на землі
Сварки і чвари, болі й гіркота,
Якщо ми разом
летимо
До зірок?»

ПРИЙДЕ ВЕСНА

Холодно. Вітер у полі гуляє,
Виє звіром пораненим,
Сніг підриває, журбу наганяє, –
Як же ж зараз погано!
Та серце співає мені: «Не нудься!»
Стрінемо скоро весну!
Вигукне: «Земле, прокинься! Збудися
З важкого сну!»
Сонце прогляне, зазеленіє
Трава на луках,
Весняний вітер війне й розвіє
Біди й розлуки!

ТРІОЛЕТ

Мені розлука довга з Вами
Чорніш від Ваших чорних кіс.
Чому ж недобрий час приніс
Мені розлуку довгу з Вами?
Я зблід від горя і від сліз,
І тріолет почав словами:
Мені розлука довга з Вами
Чорніш від Ваших чорних кіс.

Пливли ми довго-довго морем,
Аж ось – омріяна земля!
Шлях правильний вказали зорі,
Що й свідчить хрускіт корабля,
Який на рифи сів у морі.
Привіт омріяній землі!
І дивляться спокійно зорі,
Як тонуть люди й кораблі.

З білоруської переклав Володимир Криницький

БЕЗМЕЖНИЙ ВСЕСВІТ

Пам'яті Юрія Завгороднього

Десятиповерхова коробка
кидає тінь на Твою могилу
всякне волога
пам'яті
а Твої вірші
все ще струменітимуть
польськими значеннями

не змирюсь із
безконечністю ночі
доки сам не впаду
їй на дно

в імлістій блакиті
небесної гармонії
зустрінемось
ніби й не розставалися

Поляниця, 17.11.2013 р.

З польської переклав Володимир Гарматюк

ЖАР СУТІНОК

Кричуца самотність
біль фіолетового світла

ким ти міг би бути
але не став

розуміння змісту апетиту
позбавило тебе голоду

рій піску
на чужих тілу
білючих заглибинах

перед тобою море
плюскіт води
у висохлій криниці

ще жеврієш
щоби цнотою скромності
заплести душу
на дні ночі

МАЙБУТТЯ

тим що живуть

Здружуюся з тишею
і безрухом
вгамовую свідомість
примочками з рідної землі

швидко перерослий корінням
вшанований скелею
з насиченою змістом структурою
буду чекати тіні
живих постатей
не обов'язково людських

коли світло пам'яті згасне
одухотворений запитаю
що з обіцянкою вічності

чи хтось мені відповідь –
на струнах верхівок
вітер
буде вигравати жалісну мелодію
а вичавлені дерева
зцілювати порох
в бурштиновий амулет

З польської переклав Олександр Гордон

ПРОНИКАННЯ

Бракує мені зо дві хвилини
на власність
відстані у задумі
над пригасаючим палом

очі приплющую

чую миттєвий шепіт із завтра
місяць поступається місцем
м'якому світлові Ранку

лагідним пульсом
входить до його свіжости
аби надати сенсу близькості

до пня втоптую
власний крайчик неба

ШІСТДЕСЯТИЙ СТУПІНЬ УТАЄМНИЧЕННЯ

ані злетіти вгору
ані кудись відлетіти

запах землі зголоднілої тисне

останній міст зливається
з горизонтом

НАТХНЕННЯ

Сиджу на лаві батька
спиною до стіни
яка не поділяє

всиротіла
й надалі випромінює теплом
від кінця часу Його років
визначеного прощанням

коли на зарубцьовану рану відмолених гріхів
накладаю свіжу заправу
черешневої живиці
з продірявлених вікон
долітає свист протягу

то стара хата
спроваджує сумя

між випарами
терен врожаїться діамантом
камінь пам'яти

Пробуди мене
ретельно збери вологу ранкову
затихнуть огидні вітри
згромадження хмар
звільнить простір світу

з березовою галузкою руці
супроводь
стежкою коника
до скупчень дозрілих трав
щоб на схилі дня
втамувати прагнення
пахощами скошених луків

пробуди

ПОВЕРНЕННЯ СТАРОСТИ

Стоїш на луках

дикий сміх розриває тишу
нечутливу до галасу
позабутих гріхів
а вітер
притискує чуприни верб
і розносить слова молитви
тих що клянчать у хреста –
на роздоріжжі

такий вже пейзаж
що пахтить молоком із дитинства

БЛИЖЧЕ

Повітря щораз рідше
віддихи не глибокі
дозріває усміх

пізнаєш письмена кори
свої берези і мови істот
прихованих у закамарках
вести суперечку щодо призначення
щастя
а з димом пускати
чи встановити хреста
кому –

та ж не осягнеш усіх відгалужень
не припадеш до коріння

ще не обрав дороги
що веде у перетин часів

ІМАНЕНЦІЯ

Те
що трапляється нам
є тим усім
чого немає поза життям

треба жертовно жити
аби досягнути суті
що криється в смерті
вона всаджує нас до гнізда
відособлення
напередодні розправи востаннє

рушили жалібниці охляп Землі
часом каменя
намагаються отверзти найближчих
дверей що довічно замкнені
з недовірою
що їх це недовго чіпатиме

прописані тимчасово
а влаштовуються як на вічність
у світі що треба лишати
щоб досягнуть Таємницю

ми є в опозиції до життя
з погляду на його тимчасовість

З польської переклав Юрій Завгородній

МОЯ ДУМКА

Літнє небо ледь зоріє,
у крайсвіті в чистім полі
заспівала про надію
дівчина у дружнім колі.
І про долю безталанну
пісня жалісна дівоча, -
роз'ятрилась моя рана
і болить, і кровоточить.

«Пане, ви спите неначе?
Чом такі ви непорушні?
Може, спогади дитячі
сколихнули вашу душу?»
Що сказати? Плач, я знаю,
був у мові ні до чого
з панною, що спочиває,
ніжні натомивши ноги.

І думки мої, і муки,
біль жахний і сподівання!
Скільки всього без спонуки
вже віддав тобі в мовчанні!
Чисту юність – дар від Бога -
я поклав у тузі серця
на вівар того святого,
що обов'язком зветься!

У душі вогонь палає,
жити хочу так, як інші, -
Але завжди я страждаю
у компанії потішній...
Якщо працю і натхнення
не оцінить моя доля -
хай приходить смерть до мене
у надії та без болю!

З есперанто переклав Петро Паливода

ПІСНЯ З ОТОЧЕННЯ

Загубила доля вишиванку...
Довгими нитками,
Білим оберегом
Здійнялися сні
Спокійних днів.
Проща заблукала вечорами –
Тризни зволікає справа,
Ніч виблискує думками
Мужність мандрувала
Поруч з юнаками...
Кривда попілом
Оминала дзвони вдало
Таврувала грізно світ.
Мрій усміхненість
Крізь вогнища печалі
Мовчазна відвага скрізь.
Мужність мандрувала
Поруч з юнаками...
Рідних допомогу
Швидко б звідусіль одержати
Необхідно в слушний час.
Зволікала доля
Класти у дорогу вишиванку
Пізньої години,
Білим оберегом
Додому поверталися сини.

28.02.2015

Книжковий світ
Нагадувань земних.
Добро розгорнутих долоней
Очікує новітніх
Справ мотив –
Поєднувати прочитане
З реальним колоритом
Сучасної епохи.

квітень 2015

Щасливих образів картини,
Шляхетні барви
Фіксують вернісаж!
Герої безпосередньої
Літературної вершини
Вміють ловити мудрість
Стилістичної події –
Книжковим втіленням добра.

квітень 2015

Я не живу вчорашнім днем,
І не збираю під ногами лист опалий...
Іду вперед з своїм поводитирем,
Щоб недаремно жить усі літа, для мене Богом дані!
Сьогодні я радію сонцю,
Купаюсь в ніжних променях весни.
Прислухуюсь, про що шепоче ліс дрімучий,
І як дзвінкий струмочок котиться з гори.
Я спробую пізнати мудрість гір високих
І всім єством поринути у цю прозору таїну.
Злетіти в вись, як птах ширококрилий
І крикнути з небес: «Хвала Ісусу, я – живу!»

СИНАМ УКРАЇНИ

Вмирають хлопці за Україну,
Чийсь сини...
Батьки ще ненароджених дітей!
Вмирають хлопці за ідею,
Боронять щастя й долю всіх людей.
Ідуть на смерть не за наказом партократів,
Не за мільйони й не за тисячі...
Вмирають юні за ідею,
Боронять землю від орди.
Її терзали хани і батиї,
Чужинці нагло лізти звідусіль.
Тепер наш рідний брат з Росії
Тихцем у спину гострий ніж встромив!
Многострадальна ти земле,
Моя Україно дорога,
Не дам тебе я на поталу,
Отим, що тягнуть руки із Кремля!
Не маю куль я і багнетів,
Не вмю влучно я стрілять!
Палким лиш словом я зігрію
Своїх дітей, що йдуть за Матір помирать!

ДЗВОНИ, ДЗВОНАРЮ!

Стара верба аж стогне від морозу,
А дуб стоїть на чатах, як козак.
Напевне він чатує мертву тишу,
Що вже давно панує на полях.
Зима засипала снігами сонну грушу
В старий садок хіба зайці зайдуть,
Або з-за хмар посвітить місяць,
Щоби послухать, як вітри гудуть...
В глибокім сні сільські хатини,
Зачинено всі двері на замки.
Дзвонарь чомусь не б'є у дзвони –
Наказано, бач, тишу берегти.
Чого чекаєш ти, дзвонарю?
Чому не вдариш на сполох?
Ти ж відчуваєш – мертвий холод
Долає сонний твій народ!
Махни руками раз і вдруге,
Тягни за всі мотуззя і шнурки!
Ти ж відчуваєш – лютий холод
Пронизує й твої кістки...
Хай дзвони дзвонять відчайдушно,
Нехай пробуджують народ!
Вже час нам голови підняти!
Вже час ту службу побороти!

Ротрей, 2013

МОЯ ПОЛТАВА

Мій рідний край, моя Полтава,
Така прекрасна і свята,
Неначе писанка яскрава,
Неначе сонце – золота!
Навкруг багаті землі, щедрі ниви,
Поля широкі та рясні,
І люди працьовиті і завзяті
Співають наші там пісні.
На Полтавщині Ворскла й Псел,
Сула й Хорол
Впадають у Дніпро широкий...
В нас варять сталь, кують метал,
І бурять скважини глибокі.
В Полтаві народилась Чураївна
І швед там голови зложив...
Моя ти мати-Україно,
Ніхто тебе ще не зломив!
Альтанка біла, як царівна,
Стрічає сонце на Іван-горі.
Моя Полтаво, мила й рідна,
Нема нічого краще тебе на землі!

КОСАРЯМ

Бринить роса, немов сльоза,
І гублять пелюстки ромашки...
Десь на калині соловейко ще співа
І першим променям всміхаються волошки,
Червоні маки щось шепочуть
Грайливий вітерець ледь повіва...
Туман сором'язливо простягає довгі руки
Ще теплу й сонну річку обійма.
Як море грає житній колос
В п'яний вінок одягнута земля.
Десь здалеку зозулі чутно голос
І перший помах косаря.
Бринить роса, дзвенить коса...
Працюють косарі завзято!
Навкруг – небачена краса,
Бо на землі сьогодні праці свято!

А ЗА ПОРОГОМ – ОСІНЬ

Вже весни ніжним квітом відбували,
Гаряче літо крізь життя пройшло...
Багряна осінь в гості завітала
І холодом дихнула у моє вікно...
Ще дні бувають теплі і погожі,
Буває й сонечко пригріє, як колись...
Але ж я знаю – за дверима осінь
З дощем і вітром обнялись!
Важкі і сірі хмари, їхні діти,
На землю дивляться згори,
То заблукають десь у лісі,
То зливою обмиють всі будинки і двори.
Вітрисько різко і зухвало смика коси
Змарнілої й самотньої верби...
Бо за порогом – справжня осінь,
А там, дивись, вже недалеко й до зими!

Марина Миколаєнко

О, очі, цієї ночі
ви споглядатимете
гомерівські хвилі
з палацу султанів.
О, очі, чи могли б
ви подумати,
що серце розриває
доценту розлука,
а молодість – осінь.
О, очі, цієї ночі
ви поклянетесь
любити море
так само, як зорі,
що сяють для мене
на Водохреща.
О, очі, мої зізнання
страшніші за катів,
що з полум'я
зіткали страх,
миліші за ідеї
спартанських воїнів.
О, очі, цієї ночі
ви покладаєте
надії на сон,
який не йде.
Він між вулицями міста Кафа,
Так повсякденно
людей полонить.
О, очі, цієї ночі
не будьте ворогами...

Ніч запалює зорі вогнями землі,
Розтікається в небі чорнилом.
Залишаючи хмари, на ніжній струні
Грають янголи білі й мінливі.

Не старі мудреці, а мрійлива трава
Прошепоче тобі колискову.
Зігріватиме солодко ковдра стара.
Хай насняться світи іграшкові.

МІСТО КИЯ

Дим революції огортає Київ,
Проникає у кожен дім,
У кожне хоробре серце.
Бийте, дзвони, сильніше,
Пронизуйте кволу тишу.
Хмари розступляться,
Завтра спаде туман
Над нащадками Кия,
Над козаками сучасності.
Бийте, дзвони, гучніше.
Завтра зійде над нами сонце.
Розбивайте крижини неправди,
Розливайте свою справедливість
На вулицях.
Дим революції огортає місто,
Проникає у кожну душу.
Завтра хмари розступляться –
І над Києвом зійде сонце.

Ніч.

Догорає свіча на столі,
як поранений світ,
доходить свого апогею.

Я чекала на тебе
сотні тягучих віків,
тож іди в обійми
туманно-ясної Говерли.

Ще не пізно залишити
перенаповнений світ
за межею старих полонин,
обігрітих сонцем.

Тінь і світло об'єднують гори
в міцну пектораль.

Це на вершині помітно,
там, на вершині.

Дощ, серед тисячі мудреців
ти один проповідуєш сльози
супутників, вранішнього сяйва
стрункого місяця.

Дощ, ти ж мене не питав,
чи хочу я слухати твоє вчення
про заморожені краплі
як вихід із трансформованості.
Дощ, ці маленькі літери
ти швидше розмиєш, ніж осінь,
але мої міркування і погляди
не зітреш: вони мають крила.

ТАНГО В ТВОЄМУ ВІКНІ

Це змучене танго роз'єднує небо й вогонь,
в'їдається в рани, щоразу роз'ятрює серце
сміливого птаха, п'є його пристрасну кров,
крокує до сонця, яке того зве містер Генрі.

Ні верески розуму, ні акустичні вітри
не спрощують ритму, а вірять: із часом стихне.
Затьмаряться шепіт силабо-тонічних лісів,
зійде нанівець, розтане у морі честі.

Ще декілька митей, розчесаних вірою сну –
і кроки вперед розітруться на порох ртуті.
Зрівняй наші очі в чесних боях почуттів
сліпої образи і совісті, дня і ночі.

Слова розтікаються по зледенілім паркеті,
а вікна вбирають отруту останніх звуків.
Дійди до кінця, ти побачиш ключі, що відкриють
глухі дзеркала після завіси на сцені.

Цей танець спливає, як вічність на колосках,
закручує позначки, ловить червоні троянди
засуджених снів, просочених димом розлук.
Біжи, бо почнеться з самого початку.

Це віддане танго летить у обійми землі,
милується поглядом мегашаленої миті.
Лишилися рухи досі занадто різкі
довіку зрадливого перипетійного серця.

Я долатиму осінь повільно,
не роками, а днями,
не потоками, а калюжами,
приближаючи тіні,
намотавши нитки прожитого
на контури долі.
Чи то марево
б'є по грифу гітарному,
чи блискавки небо розламують
не на дві половини,
а на струни й акорди
за правилами та звичками,
допиваючи втому до осаду,
до космічного пилу.
Попрошу тебе в сні не курити
й лишити цю осінь на потім!

Блукаю стежками холодними,
небаченими, незнаними
між синіми небосхилами
твоїх потемнілих вікон.
В очах наче сльози радості.
Людей забуваєш поволі,
а день якось довго тягнеться:
не маєш ти мандрагори.
Лишилися тільки котики,
що зазирають у дзеркало.
Годинник зламався ще вчора
і час зупинився напевно.
Ти колір маленьких волошок
ненавидиш друге літо,
а дівчинка в платті блакитному
співає пісень невинних.
Згадай телефонний номер
зі скриньки крихкої пам'яті,
сховай свій маленький глобус
у праву кишеню навіки!

Так мирно, не так зіпсовано,
так стримано відлік почни
безкраїх років свідомості.
Шаленість лиши мені.

Так дивно задимлено дивишся,
так солодко чемно мовчиш.
Це я, це безкрая видимість,
а не голосіння тиш.

Зірви занавіски совісті,
зірви переспіви душ.
Це я, це відтінки гордості.
І долі моєї не руш!

В обіймах нового часу
я зриваю віджиті маски.
День за днем на пустій гавані
роздивляюсь старі дережаблі.

От би знати, де сонце сідає,
де спливають столітні ріки,
щоб останньою промінь зловити,
щоб останньою з річки напитись.

Ти забудеш слова сніжно-білі,
перепілок чи дивну казку.
Коли стану в пригоді раптом,
не забудь подзвонити вчасно.

УТИХА В ЧУЖОМУ ТІЛІ

цілував чийсь уста хоч досі
відчував твої
пригортав до себе незнайоме тіло
а відчував твоє
запах твій мені не дає спокою
висить перед обличчям

чому коли гине кохання шукаємо втіхи
у тілі чужому

НОМО НОМИНИ LUPUS

Подарував собаці кістку білу
Він закопав її собі на щастя
Дав киці в миску трішки молока
Вона потерлась лагідно об ногу
Через вікно сипнув пташкам крихтин
Вони вдоволено співали

Тільки людина лицемірно посміхалась
Коли я дарував їй своє серце

З хорватської переклав Володимир Криницький

ДВЕРІ

дитинство
на вулиці люди
про щось сперечаються
сонце фарбує двері
в червоний колір
щасливий
вже стільки минуло часу
а двері
ще й досі
червоні

У тебе на обличчі
промінь сонця...
Чомусь мені здавалось:
темінть ночі
буває холодніша
за мовчання,
а в мороці ночей
вмирають мрії,
та в тебе на обличчі
промінь
сонця...

У кохання
немає
імені...
Є сонце
на все небо –
осліплює,
є вітер,
що очі піском
засипав.
Куди мені йти,
сліпому, -
не бачу.

скинути баласт
купатись в небі
обпалювати руки
торкаючись зір
і завжди бути
з тобою
поруч

у сонця промінні
у вітру пориві
у стукоті дощу
якими струнами
я зв'язаний з тобою
мені здається часом
я вже жив
а іноді
я тільки
починаю
жити

ти так до мене прив'язаний
ти біжиш мені назустріч
шукаєш мій погляд
шукаєш підтримку
чому ти завжди сумний
мій дзеркальний двійнику
посміхнись
ти бачиш
я вже посміхаюсь

МАЯТНИК

Туди – сюди,
туди – сюди.
Я зупинюся –
зупиниться час,
від мене залежить,
чи буде завтра,
а вчора –
у скрипі мого ланцюга.
Моя рівновага –
смерть.

МУЗИКА

Я розчиняюсь в музиці
і хвилею вливаюся в ефір.
Мій крик тепер поділений на ноти,
від мене люди плачуть і сміються.
Отрута і бальзам
у людські душі ллються.

Скрипаль смичком
проводить
не по струнах –
по моїх ребрах.

я спокійний
як листя в осінню негоду
у природи закони мудрі
дуне вітер
вже скоро зима
білий сніг заховає
останки осінні
буде знову весна
я спокійний
як листя в осінню негоду
тільки б завтра
весна

ти плачеш
дощ іде
твоя сльоза
небесна
після дощу
веселка
посмішка

АЕЛІТА

між нами холодний космос
далеких зірок міради
я крізь нескінченний простір
вдивляюсь у зоряне небо
горять твої очі квазари
ця відстань у кілька кроків
вимірюється парсеками
хоч кожна мить я лечу до тебе
ти так від мене далеко

КОРАЛІ V

Слова ці – з чорних ідуть глибин,
в цих віршах – зрілий і тихий звук.
Вони зродилися з темноти
і тягнуться тепер до рук.

Я – не поет. Щонайменше – страдник,
що дорожить своїми ранами,
бо кожен схлип колись стане золотом,
а мої сльози – намистом стануть.

КОРАЛІ ХХІ

Вночі чоло моє горить,
піт мені очі заливає;
мені примріялось на мить,
що від краси я помираю.

Душа палка у глибині,
На споді ночі, як смолоскип;
Ридаю, плачу в тишині,
Помру, сконаю на самоті.

ПРО ЩО ШЕПОЧЕ ФОНТАН

Вони й незчуються, як вранці
помітять, що уже світає.
І хоч вуста мовчать коханців,
«Зостанься» – очі промовляють.

Фонтану до вподоби сутінь,
коли кохання парком ходить,
коли на світі – тільки двоє,
і більш нікого і нічого.

Він довго слухає коханців.
Він знає: кожне слово має
нектар, що спокушає серце
й до дня нового надихає.

Чи розуміє серце мрійне
фонтанові слова-перлини?
Здається – так, бо молодії
обійнялися ще міцніше.

З хорватської переклав Володимир Криницький

НАРОДНА

Кожен справжній поет – чудовисько.
Він нищить голос і тих, хто поряд.
Він – гуд будівельної техніки, яка руйнує
землю, щоб черви нас не поїли.
П'яниця продає останнє пальто.
Злодюга продає власну матір.
Тільки поет продає душу, аби
відірвати її від тіла, яке так любить.

Більша
втіха –
губити
жінок,
аніж
гроші.
Щонайбільша
ж
утіха –
згубити
свою
смерть.

Зі словенської переклав Володимир Криницький

ПРОЗА

БЛАКИТНА НАМИСТИНА

Два підсліпуватих ока, кістляве тіло і одвічна мітла в руках. Ось такий вигляд має Карукова тітонька.

– Каруче! – вона завжди кричала з-за дверей.

Зір у неї був ніякий: іноді вона приймала за Карука клаптик тканини на стіні або й сонячного зайчика.

Карук був заклопотаний тим, що майстрував на даху біля горища повітряного змія. Прикріпив дві дощинки одна до одної, потім – аркуші паперу до них, далі звив із ниток хвіст. Довгу міцну шворку, щоб повітряний змій злітав високо, сягав верхівок тополь, самої гори Карук узяв у тітоньки. Бо ж знав, де вона зберігає свої нитки.

Урешті, змайструвавши повітряного змія, хлопець злегка підстрибнув із ним: цікаво, а якби можна було осідлати свого змія, сісти на нього верхи, аби вітер підняв його вище тополь... і щоб був літній полудень, і щоб односельці, які працюють у полі (чи то жінці, чи косарі), здивовано покидали свою роботу... жінки, які розвішують випрану білизну на дахах, чи навіть воли, що ремигають, собаки на вулицях села, кури на кам'яних огорожах, тобто, всі, всі – і з острахом, і зі здивуванням – задивилися б угору... І мали б упізнавати його: «Та це ж Карук, син Сако», і почали б вигукувати: «Яке диво! Диво!» А йому не було б і діла до того, що біля дверей стоїть тітонька з мітлою в руці і погрожує.

А ще... Серед усіх цих зачудованих спостерегаців неодмінно мала б бути Маран, і побачити його зі свого даху...

– Каруче!.. – це знову лунав голос тітки.

Карукові зразу ж захотілося, щоб злі духи вийшли з погребів з доолом* і зурною**, або щоб Святий Саркіс*** пройшовся вулицями зі своїми сазандарами****, або щоб здоровецька череда корів і овець посунула б селом із нестямним муканням і беканням... А якби ж усього цього не було, то бодай би кицька знайшлася, якій би він прищемив хвоста дверима на горищі, – і то настільки сильно, щоб вона так заверещала і зам'явкотіла, аби заглушити голос тітоньки, і він не долітав сюди на дах.

Злякавшись тітчиних погроз, він перескочив через кам'яну огорожу і тихо, непомітно підійшов до неї, якраз тоді, коли тітка готувалася знову закричати: «Каруче!» Відтак вона додала: «Помчи, наче голуб, до своєї хрещеної, візьми в неї кислого дріжджового тіста і одразу ж повертайся!». Карук видав звук, що нагадував кінське іржання, і помчав, вдаючи того ж таки коня із роздутими до вітру ніздрями.

Хрещена мешкала неподалік. Карук не раз міг бачити її з даху свого будинку, як вона вивішувала сушити випрану білизну. Та все ж він припустив уздовж городів щосили, упевнений, що біжить зі швидкістю і статтю чистокровного скакуна.

На березі струмка малі діти гралися «у млина»: вони змайстрували з тополиних трісок подобу колеса, на яке лилася вода, і їхнє колесо крутилося. Карук захотів, щоб його пшеницю змололи першою. «Ні, не вийде», – сказав маленький Давид, який призначив себе мірошником. «Вийде». – «Не вийде!». Розгнівався Карук і безжально скинув маленьке колесо; тріски розпалися, і вода забрала їх, немов черговий казковий палац. Карук був старшим за своїх товаришів: хто з них мав право наважитися йому перечити? І знову риссю шляхетного скакуна продовжив шлях – по кисле тісто.

Сад, що належав родині Маран, був уже близенько. Карукові хотілося побачити Маран і показати їй свій жвавий кінський біг. Адже Маран часто бувала тут у садку зі своїм маленьким телям, яке завжди паслося біля самої стіни.

Так... Добре, що він згадав: на грушевому дереві є гніздо, в якому він бачив зозулю; Карук поки що не чіпав її яєчок, очікував, коли в одну прекрасну днину захопить її зненацька за їх висиджуванням.

Він виліз на дерево, засукав рукав, простяг руку в гніздо, і раптом зозуля випурхнула з іншого боку. Яєчка були теплі, різнокольорові й крапчасті. Він не став їх розбивати, тим паче, що це була зозуля з грушевого дерева Маран. І він продовжив свій шлях – по кисле тісто.

За хвилюк він опинився біля двору Аракела. При вході стояла собака зі звислими сосками. Карук зайшов, бо ж мусив дізнатися, скільки цуценят вона народила. І вже потім продовжив свій шлях – по кисле тісто.

На якусь мить він зупинився перед крамницею торговця м'ясом. Здивувався, що м'ясник не викрикував ціну свого товару. От якби ж

Карук сам торгував м'ясом... І він знову продовжив свій шлях – по кисле тісто.

Коли він врешті увійшов до хати хресної, то почув, як тітонька розмовляє із нею і скаржиться: «Ну що я можу з ним удіяти, скажи на милість? Та хай би вже Господь забрав мою душу, аби я позбулася цього шибеника».

Тітка взяла тісто і, тримаючи Карука за руку, розсерджена, мало не силоміць потягла його додому.

Вони йшли повз ворота будинку Маран. Як же ж переживав Карук, щоб Маран не опинилася на порозі дому, і щоб не побачила його в цьому принизливому становищі! Натомість вони побачили мати Маран, яка підмітала поріг, тож тітка зупинилася, аби знову поскаржитися на Карука і розповісти про його непутящість.

– Але ж вони ще зовсім маленькі, тітонько-баджі*****, – заговорила мати Маран. – Завтра вони підростуть, і вже не будуть такі. А у Маран ось уже зо два дні, як вискочив великий прищ на грудях. Така ось біда – захворіла.

Тітка послабила стискання Карукової руки, і відпустила його. Здається, її роздратованість минула. І вона із властивою старим людям авторитетною інтонацією почала пояснювати, як треба чинити в таких випадках.

– Обв'яжи її цибулею. Засмаж як слід цибулину, додай трохи мила, кілька ложок оливкової олії, змішай усе разом, подрібни гарненько в ступці і ще поки гаряче перев'яжи місце, де є запалення; суміш не тільки прорве прищик, але й вбере в себе гній.

– Звідки ж мені взяти оливкової олії, тітонько-баджі?

– У нас вдома трохи є. Я пришлю з Каруком.

– Дякую тобі, тітонько-баджі. Нехай Карук принесе, щоб я зробила перев'язку. Минулої ночі моя кровиночка зовсім очей не зімкнула.

За якийсь час Карук із маленькою засмальцьованою скляночкою в руках увійшов до будинку Маран; її мати смажила цибулину.

Маран лежала в ліжку немов у півсні, в забутті. Карук говорив навмисне голосно, щоб її розбудити. Як же ж би йому хотілося хоча б разочок глянути на цей прищик на грудях!..

Мати дівчинки стружила мило, коли Карук почув голос тітки: «Каруче!..»

– Твоя тітка кличе тебе, Каруче, – сказала мати Маран.

Карук ще трохи потоптався: йому страшенно хотілося побачити, як мати перев'язуватиме Маран груди.

– Каруче!.. – вдруге почувся голос тітки.

Карук згадав, що тітка вже сердилася на нього через кисле тісто, і щоб не розгнівати її ще більше, таки зібрався йти. У ліжку Маран поворушила ногами.

– Каруче!.. – знову тітка.

– Хлопчику, від крику в твоєї тітки надірвався голос, – звернулася до нього матір Маран, накладаючи стерту цибулину на клаптик марлі.

Карукові довелося йти... Так і не побачивши прищика на грудях Маран!..

Селяни не мали потреби в настінному календарі. Коли вони бачили, що Карук вийшов із хати босоніж, це означало, що почалася весна, і земля потепліла. Коли холоші Карукових штанів були роздерті по коліна, це означало, що настало літо. А якщо Карук ловив під мостом раків, було зрозуміло, що наближається осінь.

Цього літа в житті Карука не відбулося нічого знаменного. Він з'їв усю черешню з дерева в саду Маран. Та ще, коли вони гралися з Маран на тоці, він попросив у неї про поцілунок, але отримав відмову. Маран навіть розповіла про це матері, мати – його тітці, а тітка надавала Карукові добрячих ляпанців.

В один із осінніх днів Карук знайшов під мостом, де ловив раків, синю намистинку. Він просунув у неї нитку і повісив на шию, щоб оберегти себе від злого ока, отруйної колючки і вроків. Він чув від тітки, що синя намистинка допомагає, рятує від пристріту. У компанії друзів Карук не раз розповідав про чудодійні властивості намистинки. Бувала серед них і Маран. І одного разу вона навіть виявила бажання потримати намистинку.

Того дня Маран, як зазвичай, пасла теля в своєму саду і плела вінок із ромашок, коли – гоп!.. – зі стіни зістрибнув Карук...

– ...Ага, і ще – коли людина одягає на себе цю намистинку, у вовка одразу ж закривається паща, – розповідав Карук із широко розплющеними очима. – Коли граєш у кості, то все щастя приходить

до тебе. Якщо впадеш із дерева, з тобою нічого не станеться. Коли намистинка з тобою, тобі ніщо не загрожує – ані злива, ані вогонь.

Чого, чого тільки не говорив Карук! Маран заворожено слухала.

– Каруче, нехай же ця намистинка залишиться зі мною, добре? – просила Маран.

– Е ні, нізащо! Ні за які гроші. Навіть якщо даси мені сто золотих монет, все одно не віддам тобі намистину.

– Ну, нехай вона побуде в мене хоча б один-єдиний день, не будь же скнарою! – просила Маран, додаючи личкові першого жіночого кокетства і даруючи посмішку.

Колір синьої намистинки здавався Маран усе знадливішим, до того ж сховане було в ній якесь незрозуміле тепло. Ах, як гарно було б, якби намистинка залишилася у неї хоча б на один-єдиний день!

У саду – нікого; зрідка чулося лише лопотіння крил птахів, що пролітали у своїх справах; Карук і Маран сам на сам.

І від цієї їхньої усамітненості Карук несподівано відчув, як у нього влилося незнайоме тепло. Маран здалася йому ще вродливішою від того трепетного, сором'язливого голосу, коли просила віддати їй намистинку.

– Маран... – вимовив хлопець.

Голос, здавалося, виходив із самої глибини його душі.

– Що, Каруче?

Карук не зміг одразу відповісти: в його тілі росло тепло, душа палахкотіла так само тремтливо, як синя намистинка на долоньці в Маран.

Ах, він ніяк не міг їй сказати цього! А якщо вона відмовить?

Він злегка нахилився і прошепотів дівчинці на вухо:

– Якщо поцілуєш мене, я віддам тобі цю намистинку.

Маран ще більше засоромилася, зашарілась і опустила очі. Чи мала погодитись? А якщо мати дізнається?.. Ні, того не можна й припустити!

І все ж, утримуючи маленьку прикрасу, вона вже не хотіла її віддавати. Намистина в її долоні немов потеплішала, а колір став яскравішим...

– Ні, не хочу, Каруче, – заговорила Маран.

– Ну, якщо так, то поверни мені, – зажадав Карук.

Але Маран ні за що не хотіла розлучатися зі своїм чудом. Завтра ж вона могла б повісити на шию цю кругленьку теплу синю намистинку!

– Ні, Каруче, якщо я тебе поцілую, ти неодмінно комусь скажеш.

– Та щоб мені осліпнути, Маран, та щоб мені провалитися на місці, та щоб мені живим у могилу зійти, – забожився Карук.

Маран знову замовкла, наче далі непевно роздумуючи. Відмовити?

– Усе, поверни мені мою власність, – наполіг Карук.

– Та... – вимовила Маран сором'язливо...

І з наче підсолодженою, награною неприязню наблизила личко до уст Карука...

О, які ж теплі були вуста в Карука. Навіть тепліші, ніж синя намистинка, що горіла на її долоні.

Переклад Гургена Баренца та Еліни Заржицької

* Доол (дхол) – музичний інструмент, власне бубон, барабан.

** Зурна – музичний інструмент, святкова флейта.

*** Святий Саркіс – покровитель закоханих, який вміє здійснювати мрії.

**** Сазандар – музикант, член оркестру, музичного ансамблю.

***** Баджі – ввічливе турецько-вірменське звернення до літньої жінки.

ЧЕНЕЦЬ

Народившись на землі, розплющивши очі, дивлячись на світ, зростаючи, зріючи, я невпинно тягнувся до пізнання. Осмислюючи закони природи, досліджуючи себе та інших, гаряче прагнув любові. Любив рідних і не лише, любив себе і, попри це, провалювався у яму егоїзму.

Але ж не вічно в ній сидіти... Там темно, самотньо, погано.

Яма не глибока, з неї легко вибратися, потрібні тільки зусилля духу.

Знову опиняючись у просторі любові, де світло, багатолюдно, добре, невдовзі вкотре падав у провалля. Думав, що то безодня пізнання, а то підземелля егоїзму. Здавалося, там так світло і любо. Я рухався отим тунелем, але недовго, бо спотикнувся об якусь річ і впав. Лише тоді зрозумів, що перебуваю у страшній темряві...

Я покинув суєтний світ, де чимало зла, ненависті, розпусти. Мене двадцятирічного, Бог покликав служити йому. Я пішов за голосом Всевишнього і став ченцем. Моє тружденне серце знайшло справжній спокій і щастя.

У підлітковому віці був не ідеалом, а, як більшість теперішніх молодих хлопців, ходив на дискотеки, палив, пив і приглядався до дівчат. Тоді ж було перше кохання. Перше і останнє, бо більше не мав пристрастей ні до кого. Воно проминуло так швидко, як ніч, що під час сну видається непомітною і скороминучою. Мені вдалося полюбити усіх людей однаково, бачити в них Ісуса. Дякую Богові, що вберіг свого слугу від розпусного життя, до якого стрімко котився, від нестерпних спокуси, перед якими сили людські слабкі.

Наш монастир знаходився на горі, оточеній листяними деревами, що завжди приємно гомоніли шелестінням. Ця місцевість вражала красою природи. Сюди щонеділі зїжджалося чимало людей, аби помолитися біля чудотворної ікони. Тут справді ставалися надзвичайні речі. Дива, які здатна творити молитва, безмежні. Я неодноразово пересвідчувався в цьому, тому щоденно просив Бога допомогти мені гідно йти обраною дорогою, не зганьбити свій стан, перемагати спокуси, бути вірним покликанню.

На свято Петра і Павла у монастирі завжди велелюдно. За дорученням наставника я писав поминки, які диктували вірники. Коли розпочалася Літургія, моя робоча кімната опустіла. Я розкрив молитовник, аби звернутися до Бога і насолодитись незрівнянною радістю спілкування з ним. Раптом у двері хтось постукав.

– Так, заходьте, – скінчивши молитву, сказав я.

Двері повільно відчинилися. До кімнати увійшла дівчина.

Я її знав.

То була Тетяна. Та сама біловолоса красуня з сірими очима і родимкою на лівій щоці, яку колись кохав.

Моє серце здригнулося страхом. Я завжди боявся втручання минулого в теперішнє життя.

– Прошу, заходьте, – зосередившись, мовив я.

– Дякую.

Ми мовчали. Обоє почувались ніяково.

– Колю, як ти тут?

– Я щасливий.

– А я – ні...

– Чому, Тетяно? Ти молода, красива, добра. Така дівчина обов'язково знайде своє щастя.

– Моє щастя – це ти, ти, Колю.

– Не кажи цього.

– Я кохаю тебе. Чому ти зробив так?

– Прошу, забудь мене. Я присвятив себе Богові. Він мій Друг, що Сам вибрав мене, і я пішов. Пішов за тим, хто є Дорогою, Правдою, Життям.

– Як гарно сказано... А як мені жити?

– Прошу, не гріши. Не перешкоджай моєму покликанию.

Тетяна мовчала, а з її очей, що жалісно дивилися на мене, котилися сльози. Вони були чисті та блискучі, мов краплини води з монастирської криниці.

– Маєш рацію, – схлипуючи, сказала дівчина. – Не знаю, чому прийшла до тебе, на що надіялася?.. Пробач. Я вже йду. Прощай!

– Нехай Бог береже тебе!

Крізь вікно я дивився їй услід. Вона йшла повільно, зігнена, мов старенька бабуся. Мене охопив такий жаль, що відчув зволоження

в очах і мурашине лоскотання на щоках. Внутрі щось здригнулося, наче бомба, зірвалося і, напевно, паралізувало розум, залишивши мою долю на волю емоцій. Тоді я рушив з місця і побіг за Тетяною. Наздогнавши дівчину при виході з подвір'я монастиря, вхопив її за руку і мовив: «Біжімо!» Вона не одразу збагнула, в чому річ. А потім таки посміхнулася, схопила мене за шию і поцілувала.

Ми бігли довго, без упину. Здавалося вже от-от фініш, на якому нас чекає переродження, початок нового життя, де будемо безмежно щасливі. Перехожі з цікавістю оглядалися за нами, адже я був у рясі, але ми ні на кого не звертали уваги, нікого не помічали і тут... надлетів автомобіль.

Коли отямився в лікарні, наді мною стояв отець Володимир. Я боявся глянути йому в очі, бо розумів свою зраду, нікчемну слабкість у боротьбі зі спокусами.

З того болючого і незрівнянно тривожного для моєї душі дня минуло вісім років. Я більше не бачив Тетяни і радів цьому. Напевно, дівчина вийшла заміж за люблячого чоловіка, народила йому дітей, стала щасливою. Про неї не думав, не думав ні про що світське, бо захопився іншими цінностями, стократ вагомішими земної суєти.

Я успішно закінчив духовну семінарію. Це стало важливим здобутком, до якого тягнувся жагуче й невпинно, бо нести людям Слово Боже – давнє прагнення мого серця.

Коли повернувся до монастиря у сані священика, отці і брати радо зустріли мене. Той момент назавжди залишиться у пам'яті. Я знову опинився на тій святій горі, в оточенні згромадження, до якого приєднався 20-річним юнаком.

Якось владика призначив мене та ще одного отця на тимчасове служіння у храмі при жіночому монастирі Покрови Пресвятої Богородиці. Ми вирушили до тієї обителі, аби побачити церкву і віддати духовну літературу, яку передали сестрам з єпархіального управління. Прибувши, ми прийшли до наставниці монастиря.

У невеличкому затишному кабінеті нас зустріла молода черниця з сірими очима і родимкою на лівій щоці.

ПОТІМ

Залишуся?

Та ні, вже треба йти...

Йти й думати: хто ж цей дурень, безсмертний, як сама дурість?..

Ніє застуджений поперек. Ноги майже не несуть – гудуть у клятих черевиках...

Усе ж таки залишуся, посиджу на нашій із ним лавці. З деяких пір нас тут залишилося вдвічі менше, ніж в ті давні часи. Як не посміхнутися власним арифметичним здібностям. Розділилися два надвоє, в залишку виходить один і одна... Є він, і я, але все одно це – рівно вдвічі менше, ніж було тоді, спочатку.

Почорнілі відвислі щоки опівнічного неба усіяні бляклими, подекуди рожево-прищавими цяточками. І в цьому небі відбивається наше озеро – бездонна водойма прісних слів, що ми їх роздратовано шпурляємо одне в одного.

Залишуся. Марно і безглуздо йти звідси, з цієї лави, нехай і давно задерев'янілої, від цього озера, в якому безліч схолоднілих шматочків жужелиці, що колись були вуглинами...

Сама знаю – не залишуся, все одно ж підведусь і піду – до наших чотирьох стін, побитих горохом докорів, образ і звинувачень. До розбитих горщиків незагойних звинувачень, до отруйних черепків колючої іронії. Добра наживати виявилось навіть простіше, ніж думалося, добре тільки, що ми не маємо курей: було б сумно бачити, як вони відмовляються клювати ці легко нажиті золоті копійки, розкидані всюди – на подвір'ї, біля озера, в замку.

Піду, щоб знову перебирати хворими ногами в холодних черевиках по звичних білих сходах, схожих на білу халву, зачерствілу, коли вичерпалося моє дитинство. Черства халва – невже по ній вдавалося бігати?

Колись він, чекаючи моєї захопленої подяки, злетів вище пташиного польоту, але звідти мене неможливо не те що розгледіти, а хоча б помітити, – так чому ж захоплюватися і за що дякувати?

Політати, чи що, і мені, – я ж маю на це право, – щоб з висоти польоту

не помічати обридлих дрібниць? На жаль, небо зайняте, двом у ньому можна лише розминутися. Та й дрібниць – всього нашого добра – нажито стільки, що нічого іншого, здається, вже й не залишилося. А добро все наживається й наживається...

– Де ж ти, нарешті?..

Хто з нас це запитав? Ні, не запитав, а спершу, дуже давно, роздратовано кинув, потім байдуже зауважив, потім втомлено позіхнув...

Якщо невідомо хто, значить – обидва?

– Скільки можна збиратися?..

Хто це говорить – він чи я? Навіть розминутися вже не вдається.

– Ну, де ж ти?

Ключове запитання. Точно ключ, що не підійшов до замка між нами, між ним і мною. Ніби замок, що не підійшов розділеним надвоє двом.

Я ставлю собі це запитання тисячу разів на день. Я кручу й верчу мій ключ, але він слухняно і безвільно прокручується в зачиненому заржавілому замку, нездатен відімкнути його.

Я дивлюся в дзеркало – не стільки щоб подивитися, скільки щоб побачити себе, адже де ж ще я можу себе побачити? Якщо я десь і залишилася, то лише в дзеркалі, а скрізь, окрім дзеркала, хіба це я?

– Ти йдеш? Усі зібралися й чекають.

Чи впевнені вони, що чекають – мене? Чи знають вони моє ім'я? Чи пам'ятають, як мене звати?

– Ваша величносте, дозвольте оголосити ваш вихід?..

Дозволю, звичайно, як не дозволити. А ви, натомість, дозволили б мені зрозуміти – куди і навіщо я зникла? А коли – я й сама пам'ятаю...

Адже і в дзеркалі – не я. Дивлюся, шукаю – не знаходжу.

Вдивляюся, визираю – але не бачу. Навіть у дзеркалі.

Під вікном – розвалений віз, який колись був парадним екіпажем. Вусатий кучер спить поруч із вічною мискою недоїденою гарбузової каші. Шестеро гостромордих, вузькохвостих коней розбрелися у різні боки. Слуги в лівреях кольору відшмаганих дощем кущів, затертих, як мої незрозуміло до кого звернені прохання, хропуть собі у лакейській. Сплять усі, хто вирішив не приходити до мене з мого дитинства. Сплять, наче й не спали ніколи. Неначе їх всього-на-всього придумав той самий дурень – вічний, як сама дурість.

Все і всі – де їм годиться, це могло б заспокоїти.

Тільки й потрібно для щастя – зрозуміти, де ж у моєму житті я? Де я залишилася після того, як моє дитинство припинилося і всі, хто в ньому у мене був, розбрелися хто куди і послули.

Поперек жалібно скигнуть після задубілої лавки, від нескінченних палацових протягів...

Добре, зайду, адже всі зібралися, – всі, крім тих, хто залишився в минулому.

Я відкриваю навічно замкнені двері і входжу до зали. На троні – його колишня величність, а до нього підходить – щоб зайняти місце поруч – колишня моя. Він дивиться на мене і, напевно, думає те ж саме: звідки взятися величності, якщо велич пішла? Непомітно для інших, вона зникла для нас, а ми – одне для одного. Чи не це головне?

Ні, не це. Головне – черевики, найнестерпніша з усіх дрібниць. Через ці черевики я ненавиджу свої ноги навіть сильніше, ніж поперек, що постійно ниє. Їх слід взувати відразу після сну і не знімати до вечора, щоб моїй чарівності й загальному розчуленню та захопленню не було меж.

Мені належить пурхати і випромінювати наївність, сріблясто дзвеніти у відповідь на вітання і заливатися червоним кольором втіленої наївності.

Присутні покликані прислужувати мені, а я – служити всім їм. Її величність служить своїм підданим. Служить недоступним і тому манливим прикладом, втіленням недосяжної, але все ж одного разу досягнутої, а тому спокусливої мрії. Для цього я зобов'язана поставати перед підданими в уже давно тісній, хоча ще не зовсім вилинялій сукні й у мерзенних, некерованих черевиках. Під час кожного тріумфального – вони у мене всі тріумфальні, так годиться, – виходу мені належить подитячому пустотливо клацнути пальчиками, немов ще один камінний вуглик ледь чутно тріснув, непомітно для підданих перетворюючись на попіл, після чого засоромитися власної пустотливості, залитися рум'янцем і потупити погляд.

Гаразд, клацну, заллюсь, потуплю. Я змирилася з усім і з усіма. Піднімаю сукню до щиколотки, щоб зійти на трон і щоб піддані розчулились і щасливо Perezirнулися: «Так, це вона – та ж, необхідна і вічна. Це її ніжки – в тих самих незмінних і незамінних черевичках».

Ритуал заведений, подібно палацовому годиннику, що б'є вічно, і вічно – невлад. А з деяких пір – з розмаху.

Значить, нехай мої ноги залишаються для підданих ніжками, і нехай піддані не чують, як нестерпно ці ніжки гудуть.

Піддані впевнені, що це – я.

Що це я – йду на трон, підставляю руку для королівського поцілунку, заливаюся сріблястим дзвіночком і рум'янцем.

Вони не помітили гарбуза, що валяється під вікнами палацу? Ну, що ж, хай буде так, хай вони, на своє щастя, не помічають того, що втратило важливість, – як і я не помічаю себе в дзеркалі.

Нехай ноги залишаються ніжками, а ненависні черевики – черевичками.

І нехай я ніколи не дізнаюся, який дурень, безсмертний, як сама дурість, вигадав ці клятві черевички й намовив стару недобру фею вдягнути їх на мої ноги-ніжки.

Ці по-жаб'ячому холодні й слизькі черевички.

Ці казкові черевички з кришталю.

ЯК МИШКО ШОКОЛАДНИХ ПІРАТІВ ВИКРИВ (фрагменти з повісті)

У ПОШУКАХ ШОКОЛАДНИХ ПІРАТІВ

Мишко робив те, що робить більшість агентів спецслужб в період свят, тобто страшно нудьгував, очікуючи поставки товару до будки пана Здишка. Він уже годину стирчав на лавці у скверику, спостерігаючи за торгівельною точкою. Перед будкою нічого не відбувалося. Хлопець уже вирішив іти до школи, коли несподівано відчув дивний дотик до своєї ноги. Аж зірвався з місця. Перед ним стояло цуценя на дивовижно коротких кривих лапках, зате досить вгодоване. З морди у нього стирчали неприродньо криві ікла. Він втупився поглядом в очі Мишка, котрий так само різко гепнувся на лавку.

– Чого хочеш? – запитав хлопець.

Пес у відповідь знову торкнув його носом.

– Тобі що, пахне мій сніданок? – Мишко посміхнувся. – Мені теж пахне. Особливо вабить мене та канапка з жовтим сиром з великими дірками, що має ледь гострий смак. Я сам його вибирав... Не можу його зректися, бо то так, ніби зрадив би приятеля... Я міг би тобі з тої канапки віддати листок салату, але боюся, що ти не любитель чогось такого...

Песик знову його діткнув, цього разу коліно.

– Ну добре, дам тобі шматок, – зітхнув малий і вийняв мішечок з трьома великими канапками. – О, бачу, що мама загорнула ще щось... Може дати тобі ту з високосортною курятиною? Я стільки разів казав мамі, щоб не купувала того, бо то не є ані високосортна, ані курятина, лише соя. Але вона не вірить, і твердить, що то дуже здорово. Цікаво, як ти це оціниш.

Пес оцінив те м'ясо досить позитивно. Коли Мишко кинув йому шматок булки з шинкою, він зловив це на льоту і проковтнув, ледве хлопець моргнув оком.

– Шкода, що не пожував, бо навіть не знаєш, що ти їв...

Пес не переставав дивитися йому в очі.

Коли Мишко вирішив і сам перекусити, цуцик знову до нього доторкнувся. Хлопчина зітхнув.

– Ти дуже настирливий, ще й викликаєш в мене почуття вини, – зазначив він, кидаючи йому наступний шмат.

Пес розправився з ним також напрочуд швидко і, очевидно, чекав на наступний. Мишко не зміг йому відмовити. Коли закінчилася канапка з курятиною, дав йому ту, з в'яленою ковбасою, а насамкінець свою улюблену, з жовтим сиром. На його здивування псячий апетит не зменшився ані на крихту. Тварина поглинала канапки, однаково реагуючи як на ковбасу чи шинку, так і на булку, помідор чи листок салату. А тоді далі дивилася Мишкові в очі.

– Ти уже все зжер, – розвів руками хлопець. – Я тепер можу через тебе померти з голоду.

Пес ніяк не реагував.

– Ну добре! – сказав Мишко. – Маю ще щось на чорну годину. І він вийняв з кишені шоколадний батончик, котрий пес так само блискавично ковтнув.

– Ну, і ще це, – хлопець витягнув з іншої кишені розпочату плитку шоколаду з крамнички пана Здишка і кинув йому шматок. Цуценя зловило його зубами, на мить знерухомило, тоді випустило шоколад з зубів.

Просопів, відвернувся і попрямував в бік фастфуду. Мишко здивовано на нього дивився.

– Якби ти жив в моєму домі, то я не боявся б власного апетиту, – сказав сам собі хлопець. – Я їв би тільки листя салату. Може ти перший з нового виду псів, дієтичних, що не дозволяють своєму господарю обідатися?

Його ентузіазм раптом зник.

– Нема чого себе обманювати, – зітхнув малий. – За тиждень такої дієти я захотів би з того пса зробити страву...

Цуцик тим часом пристав до молодій жінки, що їла хотдог і завзято чіпав її своєю мордою. Жінка, як і Мишко, не могла опиратися його сигналам і поділилася з псом їжею. Хлопець посміхнувся під ніс.

ГЕРОЙ У ПІЖАМІ

Новина про справу поліції на вулиці Похмурій, 23 швидко дійшла до місцевих газет та радіо. Бригада місцевого телебачення чекала перед поліцейським відділком, куди привезли Стрибчака, Кіндзера та їхніх бабусь. Юліан, на вигляд – немов опудало із американського Хелловіну, став зіркою чи не усіх теленовин. Звістка про грубу контрабанду шоколаду дійшла навіть на сторінки світової преси і набула широкого розголосу, особливо у фірмах, що спеціалізуються на солодошах.

Інформація про те, яку роль у цій історії зіграли Мишко та Ельвіра до журналістів дійшла також блискавично швидко. Батько Ельвіри мусив вимкнути телефон і нікому не відчиняв дверей. Зрештою, написав заяву, де вказав, що його дочка ні до чого не причетна і всю суботу провела вдома. Звісно, ніхто йому не повірив.

Мишко ж був легшою здобиччю. У лікарні не можна було заховатися. Найпершою на його слід напала Лариса Кавун, репортерка із «Міського кур'єру». Вона вдерлася до палати як медсестра. Михайло якраз роззявив рота, коли вона фотографувала його цифровим фотоапаратом. А через два дні він зазначив, що вийшов на фото не дуже гарно.

– Декілька слів для преси, – проторохтіла вона. – Як ти натрапив на слід піратів?

– Ну...

– Ти усвідомлював міру небезпеки? – питала далі.

– Та... – сказав Мишко.

– Як ти пережив знущання? – не вгавала та.

– У-ух, – ствердив малий.

– Перепрошую! – почув він несподівано мамин голос. – Дайте спокій моєму синові!

– О, матуся! – зраділа журналістка. – Прошу декілька слів для «Кур'єра».

– Дайте нам спокій, – посміхнулася мама.

– Будь ласка, народ хоче знати, – не здавалася Лариса.

– Народ і так довідається, – відповіла мама. – До побачення.

І вона легенько випхнула журналістку за двері. Тоді підійшла до ліжка і стала над Михайлом, не зводячи з нього свого грізного

погляду. Хлопчина знітився.

– Я чекаю... – мовила мама.

– Я... – мимрив Мишко.

– Ти! – підтакнула мама.

– Так склалося... – плів далі малий.

– Що склалося?! – мамин голос нагадав йому грім перед бурею. – А що було б, якби вам ті злочинці щось заподіяли? Ти про це думав?

– Тоді ні...

– А коли? – очі мами ніби жбурляли блискавиці.

– Потім, як нас уже зловили, – прошепотів малий.

– То трохи запізно... – холодним тоном зазначила мама.

– Я мусив це зробити, – сказав хлопець, – бо моя честь...

– Ха! – пирснула мама. – Скажи це батькам Ельвіри, якщо відважишся показатися їм на очі...

– Але...

– А ти знаєш, що відчуває матір, коли їй телефонують з поліції і кажуть, що її син у лікарні? – запитала вона малого. – Що вона тоді має думати? Як ти можеш бути таким егоїстом, щоб наражатися задля якихось дурниць?

– Вибач, мамо, я не думав про це, – виправдовувався хлопчина.

– Михайле, ми вже серйозно розмовляли з тобою на тему відповідальності і ти мені дещо обіцяв, – нагадала мама. – Пам'ятаєш? Хлопець ствердно кивнув головою.

– Цього разу ти будеш покараний, – сказала мама. – Я подумаю про це вдома і, обіцяю тобі, буде щось дуже суворе.

– Я усе переживу, – сумно посміхнувся малий.

– Навіть два місяці з бабусею? – мама зробила хитрий вираз обличчя.

– Я на таке не заслужив, – простогнав хлопець.

– Окрім того, бабуся тобі варитиме, – посміхнулася вона.

– То я вже ніколи не відновлю відчуття смаку! – розпачливо вигукнув хлопчина.

– А взагалі ти як? – запитала мама. – Поліцейський мені сказав, що нічого тобі не бракує.

– Мене трохи нудить, – скривився Михайло. – І взагалі не відчуваю ніякого смаку. Мені дали тут якісь ліки, винятково недобрі, а я нічого, п'ю, як воду...

– Не переймайся, це на краще, – мама сіла на край ліжка. – Перестанеш нищити мені кухню, бо тебе нічого не спокушатиме.

– У тому й біда, що увесь час мене щось спокушає, але не приносить приємності, – зітхнув Мишко. – Така вафелька в шоколаді... Здавалася дуже апетитною, але коли її погриз, то ніби й не було...

– Михайле! – похитала безпорадно головою мама. – Тобі можна щось таке їсти? І звідки ти це взяв?

– Ну, бачиш, мамо, я тепер герой і до мене приходять діти з інших палат, – пояснював хлопець. – От вони й приносять мені солодощі та фрукти...

– А ти собі й не шкодуєш...

– Це винятково задля експерименту...

НА ХВИЛІ СЛАВИ

Додому мама привезла Михайла в неділю опівдні. Поки вона зранку залагоджувала формальності, пов'язані з випискою з лікарні, Мишко встиг дати аж три інтерв'ю, а також викласти своє бачення подій трьом медсестрам та декільком хворим дітям. Він з полегшенням повернувся у свою палату, туди, де ніхто на нього не чигав з мікрофоном та камерою. Мама увімкнула телевізор.

– Учора, в другій половині дня, поліція затримала контрабанду фальшивого шоколаду. Злочинне угруповання поліція неофіційно називає бандою бабака, – почув Мишко голос телеведучої. – У садибі злочинців знайдено підроблені упаковки молочного «Сьомого неба» та несправжній шоколад, ймовірно переправлений до нас із країн Азії. Дві пенсіонерки загортали плитку шоколаду у фольгу. Бандити викрали хлопчика, котрий натрапив на їхній слід...

Коли Мишко зайшов до маминої кімнати, на екрані побачив себе на лікарняному ліжку.

– Найгірше було, коли мене змусили їсти їхній шоколад, – мовив Мишко з телевізора. – Я навіть не знаю, яким дивом я це пережив.

– Контрабандисти та кіднепери, очевидно, вийдуть не скоро, – вела телеведуча.

Мама зменшила звук і подивилася на сина.

– Що ти ще наплів журналістам? – запитала вона.

Хлопець зробив невинну гримасу.

– Я? – скривився він, немов на сцені театру. – Нічого...

А за два дні, рано-вранці, подзвонили у домофон і вже за мить у помешканні з'явилася бабуся, розмахуючи найновішим номером «Кур'єру».

– Чому я дізнаюся остання? Та ще й із преси! – закричала вона.

Мама мовчки забрала у неї газету і глянула на першу сторінку. Фото Мишка з роззявленим ротом та великий напис над ним не залишав жодних сумнівів: «Я повчився у Кевіна, котрий залишився вдома сам!»

Вона подивилася на Михайла.

– То ти нічого не казав журналістам? – запитала вона і підсунула йому під ніс газету.

Мишко взяв газету і почав читати з величезним здивуванням: «Шоколадні пірати зробили усе, аби не виявився їх промисел. Вони готові були навіть замкнути дитину, яка випадково розкрила їхню таємницю, і щоб змусити хлопчину слухатися, вирішили підсадити його на фальшивий шоколад. Хлопчина, однак, не піддався без боротьби. “Він мало мене не вбив! – так сказав бандит Юліан С., обліплений шоколадом (на фото збоку)”. “Я навчився у Кевіна, який чинив гідний опір злодіям, – признався маленький герой. – Я створив їм справжнє пекло. Мабуть, вони запам'ятають мене до кінця життя”. Малий месник лежить зараз у лікарні з ознаками серйозного отруєння. Злочинці знущалися з нього, примушуючи їсти їхній виріб, який виявився токсичним та радіоактивним. Інтерпол має виявити міжнародні зв'язки злочинців».

– Але я нічого такого... – безпорадно розвів руками Мишко.

Мама швидко переглянула текст.

– Ти хіба не казав, що побив тих бандитів? – допитувалася мама.

– Ані слова! – хлопець вдарив себе кулаком в груди. – Я тільки для радіо розповів, що коли я пробував утекти, вони не могли мене зловити, бо мій фізрук вчить нас володіти своїм тілом, аби ми добре грали у баскетбол...

– А я кажу вам: не подобається мені усе це! – зауважила бабуся. – Це якийсь підступний план, і до цього причетний хтось з високопосадовців...

– Мамо! Дай спокій! – відказала молодша мама. – Ми вплуталися

у цю аферу з власної волі і тепер слід поміркувати, як звідси вийти з найменшими втратами...

– Мамо, подивися! – несподівано крикнув Мишко. – Тут написано, що я хотів утопити Стрибчака у молочному порошку! Як можна утопити когось у порошку, та ще й молочному? Це все придумали!

– А це також? – бабуся уткнула пальцем у великий заголовок «Польські бабусі кращі від швейцарських бабаків». – Зрештою, це так. Ми і є кращі!

– Треба написати у газету, що це неправда, – Мишко, здається, її не чув.

– А може оголосиш особисту війну журналістам так, як шоколадним піратам? – сказала відливо мама. – Тобі ще того всього мало?

– Ні, – зітхнув Михась. – Але так болить ця несправедливість...

– А що, власне, трапилося? – запитала бабуся.

– Як що? – здивувалася мама. – Михайло став героєм і я надіюся, що це було востаннє.

З польської переклала Роксолана Задорожна

ЯК З'ЯВИВСЯ ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Сталося це тоді, коли давнина ще не встигла посивіти, а матінка Земля з батьком Небом не посварилися та були один до одного набагато ближче, ніж тепер.

От, зібралися козаки у Крим по сіль. Дорога туди важка була, тому їхали найхоробріші та розумніші. Їх, між іншим, народ «чумаками» називав, що у перекладі з татарської означає «перевізниками».

Ну, приготували вони мажі*, воликів позапрягали – та й у путь вирушили. Шлях довго тягнеться, тож, щоб сумно не було, чумаки пісні співають.

Щовечора біля вогнищ збираються, теревенять між собою про різне, байки розказують. А один молодий чумак, котрий і легенди, і казки різні знав, той завжди навколо себе увесь гурт на чолі з отаманом збере і давай вітійствувати. А красивий же парубок той говорун був, і-і-і! Високий, стрункий, наче явір, білявий, очі сині, прозорі, наче вода у Чорному морі, брови та вії – чорні, шовкові. А як посміхнеться устами червоними, засяє зубами білосніжними, то кожна дівка остовпіє.

Увесь шлях до Криму розказував друзям молодик цікаві історії, і, коли назад, солі набравши, їхали, теж. Дехто з чумаків навіть посперечався, достане йому тих оповідок, щоб до самого села вистачило розказувати, чи ні.

Якось почав той чумак молодий товаришам розказувати, звідки бджілкина Божій землі з'явилися. І так жалісно потебаїв, що заслухалися чумаки. Аж якийсь чудний дощик пішов. Що таке? Дивляться: а воно дівчата-зорі над вогнищем зібралися, слухають уважно і від жалю за бідними жіночками слізеньки ллють. Здивувалися чумаки, бо ніколи їм не доводилося так близько красою зоряних сестер милуватися, бо, хоч Небо й близенько було, та не кожному така нагода траплялася.

Сестри дивляться, що діватися нікуди, вони давай одна одній щось щебетати. Як перемовилися, то вийшла одна, – і до чумаків попрямувала. Вклонилася низенько, чемно привіталася та запросила того парубка, що багато побрехеньок знав, у гості, на Небо. «Так і так, – лепече, – дуже нам із сестрами слова твої, козаче, сподобалися. То

завітай до нас, добродію, своїми словами чарівними нас порадує, а ми у боргу не залишимося, – коштовностями небесними обдаруємо й додому, як годиться, відправимо».

Молодик довго не думав – глянув на прегарних дівчат і погодився. Запряг своїх сірих воликів, лантухи з сіллю рядом прикрив, з товаришами поручкався і за дівчиною поїхав: «Цоб-цобе! Цоб-цобе!»

Отаман йому услід: «Ти, хлопче, уважним будь! Шлях якось позначай, тобі ж бо на Землю повертатися треба».

Звук молодий чумак до порад мудріших од себе прислухатися, тому й почав микитити, чим би його шлях позначити? А додумався ось до чого: провертів дірку у лантусі, звідти почала сіль сипатися. Він їде, а за ним біла стежечка стелиться. Довго спостерігали чумаки за товаришем, аж поки зник він із зору, аж тоді вони спати полягали. Вранці зібралися і поїхали, куди треба.

Приїжджають за якийсь там час до свого села, а там люди питають: де такий-то? Отаман і розказав. Ніхто спочатку і вірити не хотів, та вночі чумаки усім невіруючим на ту білу стежку вказали, що на небі з'явилася.

А парубка ще довго на селі чекали, особливо дівки. Кажуть, одна так до старості й чекала, поки не вмерла. Тільки не повернувся він до рідної хати.

Потім хтось додивився, що біля соляної стежки Віз стоїть, ну справжнісінька мажа, на якій молодик у гості до зоряних сестер поїхав, а поруч із ним – маленький Возик. Старі люди говорять, що то Возик зоряних сестер, у який вони дарунки для гостя складають. Так і триває: вони складають, а він казки розказує. І ніяк зупинитися не може, дуже ж бо багато знає, одразу всі не перекажеш.

Отак, розказують старі люди, і з'явився на небі Чумацький Шлях.

А ти, любий друже, чому скривився? Не віриш? А ти перевір. Я б і сам перевірів, Чумацьким Шляхом пішов, до зоряних сестер завітав, тільки часу в мене немає, бо Андрон бає, що його кума точно знає, ніби у діда Хоми сьогодні печуть пироги. Тож я побіг, щоб покуштувати пирогів перед обідом – буде чим похвалитися перед сусідом.

* Мажі були більші за звичайного воза, майже повністю із дерева та гарно оздоблені.

МОЛОДІСТЬ

Він постійно повторює, що мені не варто боятися. Але ж як не боятися? Він такий непередбачуваний, так мене бентежить... Він неприпустимо і непросто старий проти мене, і це ще м'яко сказано. І він тут головний. Він веде гру. А мене це несказанно збуджує, бо він мене лякає. Чи може, лякає, бо збуджує. Він каже мені таке, що я тільки передчуваю, з ним я входжу у заборонений простір, про який ще не мала б і знати, принаймні поки що. Я пропустила щось, до чого доходять підлітки, хоча й знаю, що легко все те можу надолужити. Концерти, на яких мені не хочеться співати, спиртне, яке мене гальмує і глушить, гаяння часу з приятелями в кав'ярнях з безліччю викурених сигарет... Це молодість – даремний галас, муха, що б'ється об усе на світі, коли намагається знайти вихід. І приємні довгі-довгі літні дні. А я хочу чогось гіркого.

Іду до нього тією самою дорогою. Вона – мов ескіз, а я перетворююся на персонажа коміксу. Так легше. Я йду по траві й по дорозі з коміксів. Відчуваю тільки страх. Кожен нерв у мені тремтить. Підходжу до будинку, і ледве дихаю. А саме зараз маю бути спокійна, нічим не видати свого хвилювання. Так воно повелося: те, що відчуваєш, заганяєш якнайглибше і нікому не показуєш, а чого немає – випинаєш назовні, демонструєш усім і мало не з дахів про нього репетуєш.

Завмираю перед дверима. Нагору підіймаюся сходами. У будинку є ліфт, але краще я пройдуся. Крок за кроком... Зволікаю, наче йду до місця страти. Виймаю телефон і набираю безпечний номер. Механічно розмовляю, мій сміх луною розлягається порожніми коридорами. Молодість – це ще й сміх. Беззмістовний пустий сміх. Наближаюся до його поверху, тож завершую розмову. Біля сусідських дверей стоїть великий фікус, у моєї бабусі був такий. Вона в передпокої тримала два таких велетні, а в квартирі було повно різних квітів. І всі свої рослини доглядала сама, як і взагалі про все дбала сама. Якось до неї прийшли злодії (за її словами), подзвонили у двері й відрекомендувалися майстрами. Бабця вигукнула кілька чоловічих імен, немовби кликала сина й чоловіка, і стала гучно тупати ногами. Злодюги налякалися і

втекли, – так вона сказала. З бабусею ніколи не можна було сказати напевно, каже вона правду, чи вигадала якусь повчальну історію – завжди щось розповідь і замовкне. Вона дуже багато курила, а як не було сигарет, то бралася і за недопалки. Я згадала, як вона збирала недопалки з підлоги або вибирала з попільнички і прикурювала. Мені тоді було сім років, але я відчувала, що бабуся все перебільшує. Вона ж думала, що молодші їй у всьому вірять, і через це я мала над нею перевагу.

«Якщо я не можу танцювати – не хочу бути частиною вашої революції», – впадає мені в очі напис на стіні. Я не можу танцювати. Не зараз. Хоча й мала б того прагнути, саме зараз, коли мені двадцять. Не раніше і не пізніше. Але не прагну. Боюся. Уранці, вдень, надвечір. Не знаю, що буде далі, що він тепер зробить. Коритимуся, як зумію. Хоч би задзвонив телефон, щоб розірвати цю напруженість, немовби чекаєш результату тесту на ВІЛ. Страх паралізує бажання тікати, тікати так, як ніколи ще не тікала, через гори й ліси, у кафе, де мої приятелі кажуть одне одному: «Насолоджуйся!» – слово, від якого мене нудить. Чому молодість – час насолоди? Випадкового сексу в клубі, після якого не знаєш точно, що ж тобі робити – чогось випити чи швиденько йти додому, розгадування чужих загадок, пісень під гітару на пляжі... Ті самі пісні, які всі люблять, слова яких всі знають. А потім, раніше чи пізніше, переходять до поцілунків.

Наближаюся до його квартири. Більше нічого не відчуваю. Усе в мені вмерло і сама себе поховала глибоко у собі, в безпечному місці. Дзвоню у двері і розумію, що такого місця не існує.

Відчиняє. На ньому біла майка і джинси. Усміхається і запрошує зайти. У нього густі брови і найзеленіші очі з усіх, що я колись бачила. Я не знаю, чи треба обійнятися в коридорі, чи чекає він того від мене. Наше відображення у великому дзеркалі дуже симпатичне: він трішки вищий за мене, а я... Яка? Спробувала не думати, що ж мені робити, але то була лише спроба. Каже, що треба дещо завершити й іде у ванну. Я питаю, чи можна зварити каву. Іду в кухню через одну з кімнат. Там три столи з нотами, на кожному комп'ютер, ще є гітара. На одному столі помітила кондоми. Чи він їх там лишив навмисно? Може, це він таким чином питається у мене, чи треба нам захист? І що мені на це відповісти? Певна річ, треба. Іще один урок молодості для

початківців. Чому я ніколи так не відповідаю?

Уявила, як він кладе упаковку на стіл, але не можу побачити виразу його обличчя. Тримаю пакуночок і думаю: а що як викинути їх усі через вікно, а упаковку покласти на стіл і потім сказати, що без захисту нічого не буде? Що він зробив би, якби побачив, що їх немає? Чи було б нам смішно? Не можу уявити, як ми разом сміємося.

Заходжу в кухню, ставлю воду на каву. Я не знаю, чи п'є він каву з цукром, чи без, а діймати його запитаннями не хочеться. Мені й так здається, що я ставлю забагато запитань. Таке нікому не подобається. І мабуть, люди помічають більше деталей, ніж я. Яку каву п'є Мірела? Чи любить Давор гострі страви? О котрій годині лягає спати Інес? Молодість – це хороша пам'ять. А я нічого з того не можу запам'ятати.

Він виходить з ванни і цілує мене. Робить це якось завчено й автоматично, як звичну повсякденну річ. Я відповідаю на поцілунок, одночасно ніжно і пристрасно, і відходжу: хочу показати, що ритуали – це не для нас, нам цього не треба, але що далі? Не знаю. Просто невпевнено стою на місці. З його погляду бачу, що він щось замислив, наче готується до гри або полювання. Від думки про флірт, зваблення і мою капітуляцію стає страшно.

З кавою переходимо в кімнату. Показує мені на диван – там можна сісти. Сам сідає у крісло поряд. Бере горнятко і припадає до нього устами. Мені здається, що йому не сподобається смак кави, відразу закортіло вибити горнятко з його руки, неначе там отрута. Рідина розлилася б на підлогу, стіл, на нього й на мене. Що він на те сказав би? Його це здивувало б чи розлютило? І знову не вдається уявити виразу його обличчя.

– Пахне мовби кавою, – каже після першого ковтка і відставляє горнятко від себе.

Я усміхаюся, і відчуваю, що зашарілася. Чи можу я після цього допити свою каву, чи треба визнати поразку й теж відставити? Озираюся навколо і бачу фотоальбом на столі біля дивану. Беру його до рук і гортаю. Ось він молодий, на якійсь вечірці. Сміється, а приятелі дають йому пляшку вина. Він у горах. Молодий, але все одно старший за мене. Шукаю світлину, де він був би приблизно мого віку. На одній фотографії він голий до пояса. Роздивляюся його тіло. Не занадто мускулясте, проте сильне. Уже зібралася запитати, що для нього

молодість, але збагнула, що таке запитання буде недоречне, бо ж я сиджу біля нього в його квартирі. Думаю, що варто запитати інакше. До речі, це – теж молодість: ходіння навшпиньки і страх запитати щось не те.

– Ти не вважаєш, що ми краще знаємо тих людей, з якими познайомилися в молодості, ніж тих, кого зустріли пізніше?

– Ні. Я змінився. Найкраще мене розуміють ті, з ким я познайомився нещодавно. Власне, я не спілкуюся ні з ким зі своєї молодості, – каже після нетривалої паузи.

Ці слова викликають у мене приплив ентузіазму: отже, все можливо! Будь-якої миті розірвати всі зв'язки і рушити далі, не озираючись. Він бере в мене альбом і кладе на місце.

– Це все – минуле.

Можливо. Але навіщо тоді тримати його під рукою? Він знову нахилиється для поцілунку. Я схиляюся до нього і відчуваю його подих. Як воно – бути поряд із ним? Чому не можна почекати, щоб довідатися?

Не заплющую очей. Десь читала, що не можна вірити людям, які цілються з розплющеними очима. Він трішки відсувається і кладе руку на моє стегно. Долоня холодна, але дотик лагідніший, ніж я очікувала. Дивлюся на його руку, як на чудернацького жука, що випадково сів мені на ногу. Рука посувається далі, і скоро геть зникає під спідницею. Відчуваю мурашок на шкірі, з уст зривається зітхання. Його приємні дотики немовби пронизують. Зараз немає нічого важливішого за його руки. Заплющую очі й відчуваю глибоке розслаблення. Але знову підводжу очі й зустрічаюся з ним очима. На відміну від його дотику, в них немає ніжності. Його очі непроникні. Розслабленість зникає, як і приємні відчуття. Я більше не хочу його дотиків. Уважно дивлюся на нього, на його незворушне обличчя. Він щось розуміє, забирає руку, сідає знову в крісло і запалює сигарету. Почекає...

Сидить і курить, мовчки. Чи взагалі відчуває мою присутність, чи ось зараз встане і ввімкне радіо, немовби мене тут зовсім немає або ж на моєму місці сидить будь-хто інший? Він встає і вмикає музику. То його пісня. Звісно ж, він у своєму світі, на своїй території. Мені залишається тільки змиритися. Може, музика мене захопить, дасть змогу розслабитися. Але його голос звучав так патетично! Утім, як і

слова пісні. І що тепер? Пильно дивиться на мене, мовляв, чи розумію я шедевральність його твору? Уже багатьом демонстрував цю пісню, і всі дивувалися й захоплено плескали в долоні. Це професіоналізм, для цього треба чимало працювати – він же стільки разів мені вже пояснював. Я падаю у прірву між його поглядом і піснею. Тримаюся руками за обидва краї розщелини, і не знаю, що ж сказати.

– Мені подобається? – нарешті несміливо вимовляю.

Слова повисли в повітрі, але я вдячна. Якщо не буду вдячна, завіса закриється. Програма закінчена, заплатіть, будь ласка, на виході з клубу. Клубу для старших. Він відкоркував вино і налив у келихи. Випили. Безглуздий ритуал приготування там, де приготування не має бути. Він каже щось солодке, чого я геть не слухаю. Воно мало б спокушати, а насправді – стомлює. Вино, музика, солодкові слова... Кундерин кіч, ширма, за якою причаїлася смерть. Чи за всім цим приховується порожнеча? Можливо, я мала б про це запитати, але ні, не кажу нічого. Частина програми, відведена під запитання глядачів, уже закінчилася. Треба вже відпрацьовувати до краю.

Він знову нахилиє лице до мене. Вдає стомленого, чи це справді старість? Звісно, станеться те, чого хоче тіло. Його чи моє? Я здаюся. Його тіло міцне, жилаве. Він стрімко вкладає мене. Відчуваю силу його пристрасті, але пристрасть та не має стосунку до мене, вона існує незалежно від мене і не через мене, росте і згасає без зворотної реакції. Б'ється об невидимі загорожі і повертається, відлунує між стінами. Геть сама. Моє тіло нічого не відчуває, як обпечене, підганяє його дотики думками, домальовує потрібні відчуття. Наче м'ячі летять, і ніхто не наважується ухилитися. Його вуста тицяються об мене тут і там, спускаються все нижче й нижче. Я тут, я ще тут і витримаю, бо так треба. Вороття немає.

(Мушиш зостатися.)

Але треба сказати. Я мушу спитати.

(Те, чого ти хочеш від мене... Ти те, чого хочеш від мене...)

– Чого ти хочеш від мене?

Не впізнаю свого голосу – дуже глибокий і тихий. І порушує протокол. Чому деякі люди краще привчені до порядку? Знають, коли можна говорити, жартувати, а коли слід бути серйозним. Обіцяю, що все життя водитиму дружбу тільки з такими.

Він завмирає і піднімається від мого тіла. У кутиках його губ помічаю, що я зменшуюся.

– Усього, – дивиться на мене. – Я в тебе закоханий.

У його погляді бачу, що я зникаю.

Певна річ. Більше запитань немає. Ані однісінького. Повертаюся до навколишнього світу і відчуваю, що залишилося тільки одне речення.

– Не закоханий.

Дивиться на мене й сміється. Цей сміх не припиниться, не з'явиться на його місці щось інше. Уявляю, як він гасить сигарету і нахиляється до мене.

Одначе я більше не можу. Треба зникати. Устаю і вдягаюся, якомога швидше. Якщо залишуся ще хоч на мить – задихнуся. Я виходжу, а з його очей на мої плечі падає тягар вини. Зачиняю за собою двері і швидко біжу коридором. Те, що я робила, коли йшла до нього, тепер повторюється навпаки і значно швидше, як у старій комедії. Ось я вже виходжу з будинку. Грюкаю дверима і вдихаю свіже повітря.

Падає сніг. Надзвичайно тихо. Переконана, що ніде ніколи раніше не було такої тиші. Відчуваю кожен м'яз, кожную частину тіла. Пригладжую косу, оглядаю чобітки, вдягаю рукавички. Може, снігопад ніколи не припиниться, і я не знайду дороги додому? Може, люди зникають навіки і більше ніколи не повертаються? І я назавжди залишуся тут, у цій чистоті й тиші. (Сама ти, зовсім сама. З тепла на мороз. Нікого немає біля тебе цієї глухої ночі, у цій темряві, під цими сніжинами. Молодість – це компанія, товариство, команда, а зараз тут тільки ти і густий сніг).

Атож. І мені це подобається.

Прикурюю сигарету, розкидаю руки і кружляю під снігом.

Сама.

З хорватської переклав Володимир Криницький

ЗВІДТИ

Колись у дитинстві ми всі гралися у війну. Бігали кущами з дерев'яними автоматами, стріляли одне в одного, кидали гранати, брали ворогів у полон. Це було цікаво. Кіно. Іграшкові бої. І ніхто нас не переможе.

Потім була служба в армії. Справжня зброя, справжні постріли, справжній свист куль над головою. Ми були молоді і уявляли, що коли ворог прийде на нашу землю, то нам, таким хоробрим воякам, завиграшки буде його перемогти і погнати аж до його ворожої столиці. Ми сильні, швидкі, спритні, ми добре стріляємо, б'ємося і стрибаємо з парашутами. І ніхто нас не переможе.

Минули роки. Ми вірили, що на нашій землі нової війни не буде. Але ось ми тут.

Виявляється, насправді усе зовсім інакше. Тут теж спершу було враження, наче це все – така сама гра у війну, як у дитинстві. Або гра у війну під час служби в армії. Бойова стрільба аеромобільного батальйону з десантуванням у визначений район і виконанням бойового завдання. Наче все це не по-справжньому. І автомати з кулеметами хоч і залізні, але не справжні, нікого ними вбити не можна. І ті люди, які насуваються на тебе і стріляють трасерами – просто хлопці з третьої роти, які ж вони вороги? А десь неподалік стоїть вишка керівника заняття, ось зараз звідти випустять ракету, стрілянина вщухне, а інспектор оголосить переможця навчань.

Я бачив це в очах моїх побратимів: прагнення подвигів, бажання йти до бою, вигнати з нашої землі нечисть, яка клялася у братній любові, а потім надсилала до нас зброю і бандитів, стріляла по наших містах і селах, грабувала наші заводи. Усіх сповнювала жага захистити рідну землю, довести собі, що ти справжній чоловік, достойний своєї Батьківщини. Так, і пафосу теж було чимало.

А потім почалися ті самі бої. І думки про славу, подвиги і Батьківщину поступалися місцем страху. Страху померти молодим, змусити плакати батьків і кохану, і ще більшого страху – побачити, як загинув твій найкращий друг, з яким разом «воювали» ще в кущах

бузку біля школи років з двадцять тому. І страх проваджати додому не товаришів, а труни. Найстрашніше – відправляти труни. І що казати їхнім матерям? І чому нам доводиться це казати? Чому молодій дружині це має повідомляти наш ротний, київський програміст, а не той гладкий генерал, через якого ми так і не отримали бронешитів четвертого класу захисту?

Ми не хотіли цієї війни. Навіть під час бойової стрільби аеромобільного батальйону з десантуванням у визначений район і виконанням бойового завдання. Навіть у стропах ми хотіли миру на нашій землі, кохання і – сонця. Ми бачили його, коли робили крок з рампи у безодню синього неба над жовтим українським полем.

Зараз ми бачимо сонце через шлейф чорного диму. І ми зробимо все, щоб побачити його знову у чистому небі. Це наша земля. І ніхто нас не переможе.

ХАБАР

Років десять тому назад побував у гостях у кума на Прикарпатті. Кум варив гарне пиво з хмелю, закликав у гості. П'ємо свіже пиво, воно аж куриться з пляшки. Смачне, свіже, такого у крамницях не продають. Кум розкажує історію, яка з ним торік причинилася, коли він віз до Чернівців на базар свинину продавати.

– Заколов кнуря так кілограмів на сотню, завантажив у багажник свого старого «Москвича» та й везу на базар, – сміється кум. – На кордоні Івано-Франківської і Чернівецької областей пост ДАІ стояв. Лютий пост, нікого без перевірки не пропускав. Ось і мене зупинив товстий сержант. Усі місцеві шофери його лихом крили. І мені він ось попався.

– Ось літом, – ковтнувши з стакана пива розкажує кум, – син мого брата своїм авто з Мадрида приїхав у відпустку, там якусь роботу має. Проїхав усю Європу, і ніхто з поліціантів його не зупинив. У Німеччині його посеред ночі зупинили і порадили поставити машину на їхню стоянку й відпочити. Бо піклуються, щоб за кермом не заснув. А як переїхав вже наш кордон, то від Львова додому мусив нашим даїшникам чотири рази хабара дати, бо інакше не відпустять. Вижуть, що молодий хлопака їде під єврономерами: ага, значить заробітчанин, євро має.

Так і ця ненза в пагонах підходить так ліниво, помахує своєю палицею:

- Що везеш?
- Та м'ясо на продаж.
- Яке м'ясо?
- Та свинину.
- Ану показуй.

Кум відкриває багажник.

– Ага, так, твоя свиня, чи десь придибав? А справка ветлікаря є? Може, твоя свиня в тебе ящуром хворіла, чи ще якогось дідька нам в Буковину завезеш.

- Та є, – і показує кум документа.

– Так... А печатка на м'ясі є? Чи ти справку купив, як усе там у вашому Снетині купують? – і почав сержант приглядатися до хорошого окосту.

– Якась печатка неясна... Фіктивна мабуть. А вогнегасник є? А кілька днів минуло, як ти кнуря заколов? А тиск в колесі коли міряв?

– Та можете перевірити печатку самі, – мовить кум. На цих словах даїшник бере окорока і тягне до своєї буди.

– Можете їхати, – сказав вже зі сходів.

Кум зачинив багажника і скоріше покинув хабарну зону.

– Їду і жалію великого куска м'яса, – каже кум, – бо можна було за нього щось і торгувати, і внукам придбати, але що тут порадиш?

Продав на базарі м'ясо, і по обіді повертається додому. Цього разу на посту ДАІ його не зупиняли, нікого на дорозі не було.

Приїхав додому, відкрив багажник, а там лежить даїшний жезл. Даїшник так квапився забрати окіст, що свій робочий інструмент засунув за церату, а витягти його звідти й забув. Дав ту палицю малому внуку бавитися. А дитині нова іграшка ж цікава. Почав її крутити, розбирати, розкрутив, а зсередини – доляри посипалися. Шістсот зелених.

– Отак я продавав свинину. Тепер, як маю м'ясо на продаж, завжди, хоч і не спиняють, біля ДАІ стаю і пропоную, чи не треба їм стегенця. Продаю за доляри. Не беруть, похмуро проганяють. Бо ж не скажуть, щоб віддав награблені гроші, – сміється кум.

СЕКС ПО-ФЛОТСЬКИ

Наш сторожовий корабель несе бойову службу в Середземному морі. Стоїмо у точці якірної стоянки. Повний штиль. Недалеко видніється зелений острів. Там суцільна курортна зона. На фоні тропічної зелені проглядаються численні симпатичні білі корпуси особняків і туристичних баз. До острова підходять і відходять невеличкі білі пасажирські судна та розкішні яхти. Сонце підганяє градусник під верхню позначку, літо, море, краса...

Та все це не для захисників соціалістичної Вітчизни. Нам туди не можна, ми советікус, зятягнуті у кітелі на всі гудзики аж під шию та покриті солоним потом, охороняємо в цім районі моря соціалістичне щастя трудящих від посягань підлих і агресивних імперіалістів.

А ті підлі імперіалісти вирішили, що раз нам на острів не можна, то їм можна до нас. На невеличких філігранних яхтах, а то і просто на дошці з вітрилом туристи підходять просто під борт корабля. І о боже, що ми бачимо! На яхті сидить молода компанія. А дівчата, а дівчата... Подумати лише, без бюстгалтерів морем катаються! Привітно махають нам загорілими руками і кокетливо кличуть: «Рашен! Ком цу мір!» А ось прямо на корабель на дошці з вітрилом несеться дівчисько у такій самій формі одягу, якщо такою, звичайно, можна вважати тонюсінькі трусики. Весь екіпаж – на верхній палубі і без команди. Найвинахідливіші дістали біноклі. Замполіт з ГКП, озброївшись російсько-англійським словником-довідником, які в обов'язковому порядку видавалися політуправлінням перед походом, по корабельній трансляції верхньої палуби старається грізно вимовити по англійськи: «Підхід до борту корабля заборонено! Прошу відійти на безпечну дистанцію від військового корабля!», і таке інше.

– Серед цих красунь, – переконаний особіст, – обов'язково мають бути шпіони.

Командир корабля, бачачи, що матроси вже почали забувати про службу, наказав штурману зібрати на ГКП всі біноклі і оголосив учбову тривогу.

Коли корабель озвався ревунами та трелями тривожних дзвінків, всі ті яхти і яхточки миттєво десь поділися. Дівчата ображено надули губки.

Стоїмо на якорі. Як сонце стало котитися на захід, до острова мимо нас підходить круїзний океанський лайнер. Білосніжний красень. У Чорне море в ті часи такі не заходили. На його кормі був облаштований басейн, в якому купалися симпатичні блондинки, чимало молодих жінок загоряло на лежаках в кормовій частині корабля.

Тут уже не втримався командир.

– Дай-но бінокль, штурмане, треба оцінити цю білопалубну посудину.

Усі офіцери на ГКП теж піднесли до очей біноклі. І замполіт з особістом теж. Розглядали судно хвилин двадцять. Тут раптом радіорубка викликає командира на зв'язок зі штабом ескадри.

– Бабії, морські пірати! – гримить у трубці начальник політвідділу ескадри. Він зразу ж уторопав, в чому річ. – Ви що собі позволяєте? Де партійна принциповість, ганьбите образ радянського моряка,

морально розкладаєтесь разом з буржуазними бабами, вас сюди для чого прислали, голих жінок розглядати, сексом займатися, чи... Мать вашу! Після повернення в Союз я вам особисто секс устрою на партійній комісії! Подумати тільки, капітан якогось круїзного лайнера через МЗС подав протест в Москву, що радянський корабель його туристам погрожує гарматами. Ви, негідники, прийшли сюди голих баб через дула гармат розглядати чи соціалістичну мораль демонструвати? Знятися з якоря! Відтепер навіть обрису берега на локаторах до кінця бойової служби не побачите!

Командир вбіг на ГКП оскаженілим.

– Вахтовий офіцере! – відірвав того від бінокля. – Хто дав команду розвертати гармати?

Ми глянули на гарматні палуби. Три гармати головного калібру чітко супроводжували лайнер. Набившись у гарматні башти матроси, не маючи більше біноклів, теж розглядали туристів на лайнері... через оптичні приціли гармат, які мали 24-кратне збільшення. А з поворотом кута огляду поверталася і гармата! З лайнера ж це мало вигляд, наче наш корабель цілиться в нього з гармат.

До самого кінця бойової служби протягом ще п'яти місяців ми таки справді не мали заходів в порти, на великій дистанції обходили острови, берег лише зрідка бачили на екранах корабельних радарів.

УЧНІВСЬКА КРИЇВКА

До школи йшов я з настроєм, веселий чомусь зранку. Вже не пам'ятаю, чи то ясна сонячна днина, чи виразно синій у даліні краєвид карпатського кряжу Чорногори додавали настрою, чи тому, що я таки розв'язав складну задачу з математики, але йшов з настроєм. Однак у коридорі школи відчув якусь зовнішню напругу, яка мовби витала у повітрі. Ніхто коридором не бігав, не було чути учнівського галасу, як то бувало перед уроками. Біля дверей учительської стояв, похнюпившись, мій однокласник Іван. Чуб його стирчав сторчаком, а вуха рожевіли таким ореолом, мовби випромінювали навколо його голови світлий німб, як на образі якого святого.

В учительській через неприкриті двері примітив, як наша класна нервово наливала у склянку й ковтала якісь краплі. На мій запитальний

кивок Іван махнув рукою, мовляв, іди до класу. Хлопців у нашому класі було всього вісім, а дівчат удвічі більше, тому ми були такою собі класною меншиною, дівчата завжди вели у нас гору й були передові.

У класі вже сиділа зграйка дівчат, любимців класної, і щось жваво обговорювали між собою. Побачивши мене, осудливо зашипіли:

– Ага. Буде вам зараз усім, знатимете, як криївку у лузі копати. Знову через вас наш клас буде найгіршим у школі.

З початком першого уроку прийшов завуч школи і повів нас, усіх хлопців, до учительської. Там уже сидів якийсь товстий і суворий начальник з району. Першим було запитання: хто копав криївку у лузі над Черемошем.

– Ну та всі копали, разом худобу пасемо.

– А для чого?

– Та щоб від дощу сховатися. Бо які у нас дощовики? Розпоротий кропив'яний мішок на голову і все.

– Так, а карти, а польські гроші? Теж від дощу? Хто ще копав з вами?

Я признався, що то я приніс польські паперові золоті, які знайшов у тайнику в пивниці колишнього єврейського будинку, господарів якого розстріляли німці на Великдень 1942 року.

– Щось цей ваш учень забагато знає, – кинув з під нахмурених брів начальник з району, і я зразу ж отримав щирого ляпаса по потилиці від завуча школи.

Я змовк, більше, думаю, нічого не буду говорити. І далі ми всі дружно мовчали. Вислухавши лекцію, які ми бовдури і харцизяки, нас усіх по черзі завуч відшмагав паском і відправив на уроки – будете худобу далі на мотузі пасти, а не криївки копати. Сказав, щоб завтра батьки були в школі.

Ідею викопати криївку у лузі, щоб було де ховатися від дощу, нам запропонував однокласник Іван. І ми всі, разом з хлопцями старших класів, такими ж пастухами, як і ми, брали кілька днів з собою ризик і викопали криївку. Батьки наші про це знали, але не заперечували. Викопану у куцах яму облагородили плотом, накрили дах зверху гіллям, засипали землею та наклали зверху дерну. Зробили віконце і двері, змайстрували стіл і кілька стільців. Іван ще змайстрував з бузини автомати, які стріляли горохом, кукурудзою чи дрібною фасолею. Інших дитячих іграшок у нас не було: бавилися тим, що майстрували

дітям батьки чи зробили ми самі.

У лузі, випасаючи худобу, ми часом гралися в німців, москалів і повстанців. Сліди війни у селі ще були досить виразні, фронтовиків у селі було багато, чимало було й родин загиблих чи депортованих повстанців. Батьки наші і старші люди часто згадували дні війни та післявоєнне лихоліття. Повстанський дух у селі ще витав, то ж ми і свій бункер назвали по-повстанськи – криївка. Але хтось з «ідейних» доніс в район, що у нашому селі біля Черемошу з'явилася криївка і недобиті бандерівці проводять там заняття з учнями школи. Приїхала комісія з району і разом з міліціонерами віднайшли нашу криївку, розкопали її, розкидали все геть чисто і зрівняли з землею. Заодно знесли і футбольні ворота на галявині, де ми у неділю збиралися грати у футбол – стадіону у селі не було. Луговому, була така посада при сільраді, суворо наказали, коли не хоче відвідати Сибіру, має відтепер контролювати, аби більше у лузі ніхто не копав нічого, а як виявить щось – має негайно мельдувати про те до міліції.

До сих пір вважаю, що наша учнівська пастуша криївка стала першою причиною відсторонення від посади нашого безпартійного директора школи, якого щиро шанувало все село. Не поважало тільки партійне начальство району.

Желимир Периш

НАШ ЛІС

Наш ліс такий... Такого лісу немає більше ніде на світі.

Чимало людей приходили до нашого лісу і всі казали, що такого лісу, як наш, іще ніде не бачили. Я сам, коли ще був молодший, чимало полазив навіть і по горах різних, одначе такого лісу, як у нас, не стрічав.

Наш ліс наче хто руками насадив. Кожне дерево, кожен куш, кожна квітка так точно і на таке правильне місце поставлені, немовби хто вирахував, де вони справлятимуть найкраще враження! І наш ліс такий його справляє. Якщо зайдеш до нашого лісу, то досить проминути і три дерева, аби між ними вже заблукати. І ось ти не знаєш ні де ти є, ні як звідти вийти. Такий наш ліс.

І головне ж – невеличкий, мов той садочок якоїсь дачі. Якщо піти через ліс навпростець, то через десять хвилин, чи й менше вже будете на іншому краю. Але у цьому чари нашого лісу – тут не можна піти навпростець. Деревя вас водять, куші крутять, кожна квіточка скеровує в якомусь іншому напрямку, і коли зупинишся – вже й не знаєш, де ти. Через те у нашому лісі так легко заблукати.

Тож коли моя Андреа заблукала, я геть не здивувався. А що ж – пішла до лісу, та й загубилася. Либонь досі там десь блукає.

От тільки суддя не погодився зі мною... Я йому кажу: «Пане суддя, маєте самі побачити наш ліс, інакше ви того не збагнете».

Та пан суддя – чоловік книжний, не розуміє він дивоглядїй божественного саду. Не знає він, що не про все пишуть у його книжках. Про дещо можна дізнатися тільки від прихованих під лісовим мохом горбочків...

З сербської переклав Володимир Криницький

Андрій Судин

ДИВНИЙ ЛИСТ, ЯКИЙ ОДЕРЖАЛА СТУДЕНТКА-ТРЕТЬОКУРСНИЦЯ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

Здрастуйте, вельмишановна Тетяно!

Звертається до Вас від імені всіх своїх подруг і сестер Велика Весняна Калюжа. Це моє повне ім'я, так мене називають. Дехто каже Велика калюжа, інші – калюжа, а більшість просто мовчать і йдуть собі далі. Зате батько називав мене Маленьким Дзеркальцем Весни. Але то батько. Вони деколи полюбляють пестливі імена, та й справи не стосується.

Те, з чим я до Вас звертаюся, ми спочатку хотіли написати кореспондентові, в газету, щоб він, як це вміють газетярі, розставив усі крапки над «і», детально і об'єктивно розібрав проблеми усіх сторін. Однак я розцінила цей шлях, як надто кружний і ненадійний. До того ж не хотілося б, щоб наш заклик сприймався як скарга.

Мене відмовляли писати Вам, казали що Ви надто молода, не до того Вам... Що Вас вчать у Вашому інституті «як» і «що», а не «для чого»... Та все ж я вірю Вам. Та й, зрештою, нема мені більше до кого звернутися.

Живу я у віддаленому районі міста, тому становище моє вважається привілейованим. Не так часто їздять автомобілі і не так часто взагалі нарікають на мене і на моє існування. Та все ж це становище не набагато краще, ніж тих моїх подруг і сестер, які живуть у людних місцях, хоча б кожна із них прагнула бути бодай на моєму місці.

Розумієте, шановна Тетяно, всі ми походимо із гордих, шляхетних, майже королівських родин – Сонця, Весняного Дощу, Блискавиці, Талого Снігу... І все наше життя – прагнення чистоти і величного незворушного спокою. У кожній із нас живе цнотливість Казкової Принцеси.

Останні слова можуть викликати у Вас усміх, але то, я знаю, від тривіального ставлення до нас. Що за бажання цнотливості може бути в калюжі? А воно є у кожній природній речі. Потреба неторканості, потреба вічної готовності до творчої співпраці з навколишнім, я не говорю – гармонії, вам, певно, вже набридло про неї чути на лекціях...

Ось учора на світанку із мене напилася кицька, потім, коли встало сонце, у моїй воді купалися горобці. Хіба ж я проти цього? Потім наді мною схилився хлопчик. Напевне, вперше в житті він побачив посправжньому небо, його глибину. Саме не недосяжність, а глибину. Можливо, йому тоді хотілося скочити в нього і летіти, заплющивши очі. Він торкнув мене маленьким пальчиком... але тут загукала його мати. «Не лізь у калюжу, вона брудна!»

Вона відтягла хлопчика за руку і довго я ще чула її нотації, поки вони віддалялися. Це було нестерпно.

Так, на дні моєму бруд. Але хто, як не ота дбайлива матуся і її подібні нанесли його туди своїми черевиками? Хто, як не вони, каламутять його щодня і розбризкують ненависними автомобільними шинами, розтинаючи в мені небо і весну?

Тому я – і всі ми – закликаю, благаю Вас, якщо не заради нас самих, то хоча б заради того хлопця: прийдіть, запам'ятайте нас наповненими небом, уособленням Весни і цнотливості, залиште іншим пам'ять про нас, щоб і вони не могли забути. Хай хоч на полотні бачать те, чого не бачать навколо себе...

Деколи я мрію опинитися в полі, подалі від доріг, хоч у виямках замерзлої ріллі, хоч у видолинку з торішньою травою, аби надивитися на безкрає небо і наслухатися неторканості. І я ще буду там, але зараз, поки я зможу, я буду поряд із тим хлопчиком. Поки він не вміє ще сміятися з мене і відділяти від Весни.

Я вірю, що і Ви не полишите хлопця напризволяще, його матінці.

Хіба не в цьому обов'язок Вас як художника?

На сім прощайте, бажаю успіхів.

Велика В.К.

ДОСЛІДЖЕННЯ

ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ ОСКАРА ВАЙЛДА

Оскар Вайлд. У читача це ім'я асоціюється передусім або ж із романом «Портрет Доріана Грея», або з глибоко філософськими казками. Ще – з художньо-автобіографічним листом до Альфреда Дугласа – Бозі – під назвою «De profundis». І завше – із влучною, дотепною, іноді – скептично-іронічною парадоксальною афористикою, що вона є неодмінною рисою естетизму й конкретніше – дендизму. Того дендизму, що, за О. Блоком «його всепоглинаюче полум'я зайнялося колись від іскри маленької частини байронівської душі; ціле буремне століття, ще до нас, воно дрімало в усяких Бремелях, раптом спалахуючи й обпалюючи крила крилатих: Едгара По, Бодлера, Вайлда; у ньому була велика спокуса – спокуса «антиміщанства...» Цей англійський денді був джерелом інспірації для багатьох українських письменників. Згадаймо хоча б те, що київська вистава п'єси Оскара Вайлда «Саломея» 1922 року навіяла Миколі Зерову сонет з однойменною назвою, і оте Плужникове: *«Де коноплі були – батарея. / За клунями – чати. / Може, “Портрет Доріана Грея” / почитати?»*

Є ще у творчому доробку Оскара Вайлда те, що не можна назвати широко відомим, але що безумовно заслуговує серйозної уваги. Це його поезії в прозі. Ці твори – вже напевно не суміш «революційної риторики» й вишуканих віршів, і не запозичена палітра барв англійської поезії від Мілтона до Свінберна, яку можна відчутти в «Поезіях», опублікованих улітку 1881 року. Хоча поезії в прозі – це жанр на межі епічного й ліричного, однак у повному зібранні творів Оскара Вайлда їх уміщено в розділі «Поезії». Прозові поезії Вайлда – це вже письмо зрілої людини, у ньому вже не інші автори, це вже – Вайлд без жодного епігонства. У творчому доробку автора на час написання «Поезій в прозі» вже були і «Портрет Доріана Грея», і збірки казок, і оповідання, кілька п'єс та есеї, літературно-критичні статті.

Чому автор звернувся до форми поезій в прозі? Мабуть, тому, що жодна інша форма не могла задовольнити його світоглядних, творчо-психологічних потреб. Жоден інший жанр не був тоді йому на часі. Бо своє внутрішнє переосмислення, свої позиції йому треба

було вмістити в над-концентровану форму. Умістити потужний емоційний заряд на малій площині, вмістити величезний об'єм філософських парадигм у мінімальній кількості рядків, відшліфувати, як коштовне каміння, що його й на правду любив естет Вайлд, і... подивитися на реакцію. Адже Вайлд і сам захоплювався своїми риторичними здібностями, він на ходу створював афоризми, а найулюбленішим його малим усним жанром були парадокси. Вайлдові вислови підхоплювало товариство, їх повторювали, вивчали й намагалися дорівнятися до «Короля Життя» Вайлда за дотепністю, прагнули наслідувати великого англійського денді. Домінанта Вайлдової творчості – це й домінанта його складу мислення – парадокс. Саме це логічно й можна вважати джерелом народження поезій в прозі, які за своєю суттю – парадокси; це, так би мовити, розгорнута парадоксальна афористика. І до цієї філігранної творчості Вайлд «пройшов» свої попередні твори. «Портрет Доріана Грея» насичений парадоксами, які збивають з ніг, руйнують усталені стереотипи, обеззброюють. Парадокси зустрічаємо і в казках; власні дотепи автор вкладає у уста героїв своїх п'єс. Парадокс – основний нерв і концептуальний дороговказ, база психолінгвістична матриця творчості Оскара Вайлда. І коли ширші епічні полотна, написані до «Поезій в прозі», мають у собі вживлені парадокси як прийом створення художнього образу, ці мініатюри самі по собі вже – концентрований парадокс, що линуть не від героїв, а від самого Автора, адже його образ присутній у поезіях в прозі у кожній мовній одиниці, в специфіці синтаксичних побудов як концентрат вайлдівського естетизму, його мислення.

«Ми, ірландці, надто поетичні, аби бути поетами», – нарікав Вайлд, що мав схильність дивитися на своє життя як на справжню поезію, а свою творчість вважав банальними примітками на полях тієї поезії. «Але, – скромно додавав, – ми – найкращі оповідачі після греків». Так зазначає в передмові до Вайлдової поезії Д. Кіберд. У своїх зрілих творах Вайлд – уже не поет, він тут – досвідчений майстер логічного парадоксу, творець лаконічного й влучного афоризму; у поезіях в прозі вже не можна пропускати абзаців чи й сторінок, йдучи за розвитком сюжету. Тут кожне слово – важлива деталь складної архітектоніки маленького твору.

Поезій в прозі Оскара Вайлда всього шість: «Митець», «Той, хто творив добро», «Послідовник», «Взірець», «Палата Правосуддя» і «Учитель мудрості». Вайлдів афоризм про те, що «мистецтво – це дзеркало, в якому відбивається той, хто в нього дивиться, а зовсім не саме життя» – можливо, найперша і найвлучніша характеристика його творчості загалом і поезій в прозі зокрема. Тематичне коло цієї маленької добірки мініатюр важко однозначно визначити. Тут і тема мистецтва й митця («Митець»), античні мотиви – переосмислення в дусі естетизму образу Нарциса («Послідовник»), і – домінантна тема – сюжети, мотиви, позиції, постулати, образи Святого Письма («Взірець», «Той, хто творив добро», «Палата правосуддя», «Учитель мудрості»). Тему митця й мистецтва Оскар Вайлд розкриває за канонами естетизму. Культ краси приводить його до парадоксального твердження: мистецтво не тільки вище за життя, а й формує дійсність відповідно до фантазії художника. І поезія «Митець» – це і є філігранне втілення цього твердження. До речі, саме визначення «Митець» ми бачимо лише в заголовку, в самому ж тексті йдеться про *Нього*. Ця назва відіграє роль і власне назви, й чогось семантично значно вагомішого – вона узагальнює, підсумовує, після прочитання мініатюри погляд повертається знову ж таки до назви, й тоді назва, яка була семантичним камертоном поетичного твору, стає його смисловою кодою. Тут Він захотів створити образ *Насолоди, що живе Мить*, але ніде у світі не було такої бронзи. Була тільки бронза для образу *Смутку, який триває Вічність*.

Цей образ у нього вже був, він створив його власними руками і поставив на могилу того єдиного, кого любив у житті. На могилі померлого єдиного, кого найбільше любив, поставив він цей образ, власноруч ним створений, що міг слугувати знаком любові до людини, яка не помирає – і символом жалю до людини, яка живе вічно. І в цілому світі не було іншої бронзи, окрім бронзи для цього образу.

І взяв він образ, ним створений, поклав у піч і віддав його вогню.

*І з бронзи для образу *Смутку, який триває Вічність* він створив образ *Насолоди, що живе Мить**.*

* Тут і далі цит. за: Вайлд О. Поезії в прозі / Пер. з англ. Оляни Руги // Всесвіт. – 1998. – № 7. – С.150–154.

Такий останній парадокс у цьому плетиві, він звучить як твердження і як запитання водночас. Аби відповісти на це запитання, слід знову звернути увагу на містку назву – «Митець». На думку Вайлда, вона все пояснює. Більшість його афоризмів та парадоксів присвячено саме специфіці творчої особистості, людини мистецтва. Спершу твердження про те, що мистецтво має здатність програмувати життя, для Вайлда буде просто черговим безтурботним афоризмом, а вже потім, багато років по тому, перебуваючи у в'язниці, він писатиме болючого автобіографічного листа-сповідь «De profundis» і розмірковуватиме про те, що доля таки зіграла з ним добрячий жарт: його витвір, його «Портрет Доріана Грея» справді запрограмував його життя, і життя воістину покійно йде слідом за мистецтвом.

Вайлдів парадокс став реальністю у його житті. Мистецтво творить життя чи життя творить мистецтво – це питання вже не було суттєвим для Вайлда, все злилося в одне – мистецтво й життя, єдиний естетичний простір, де Красиве переважає Моральне. Оспівування насолоди, прагнення її природне для Вайлда-естета. І мотив того, що Митець власними руками відливає зі Смутку Насолоду – невід'ємний елемент світогляду, успадкованого від Джона Рескіна та Волтера Патера. У мініатюрі «Митець», варто зауважити, естетична навіть смерть, могила єдиного, кого любив безіменний герой Вайлда. Ця смерть естетизована й монументалізована любов'ю, а отже – все-таки насолодою. Особливого звучання цій поезії надає момент формально синонімічного й антонімічного за змістом парадоксу, побудованого на бінарній опозиції: «...міг слугувати знаком любові до людини, яка не помирає, і бути символом жалю до людини, яка живе вічно». Звісно ж, це і є те дзеркало, в якому відбивається сам Оскар Вайлд.

«Послідовник» – знову ж таки ідея домінанти прекрасного над усім іншим, але вже на матеріалі грецької міфології (Вайлд був дипломованим знавцем, більше того – щирим шанувальником і послідовником античної естетики). Ідеться про Нарциса, юнака дивовижної вроди (один семантичний ряд: навдивовижу вродливий юнак і Доріан Грей у «Портреті...»), бо ж хіба щось потворне може удостоїтися пера великого Вайлда?.. Нарцис помер, а ставок, над плесами якого він милувався собою, перетворився з чаші солодкої води на чашу солоних сліз. Знову – бінарна опозиція смутку і насолоди, солодкої води

і солоних сліз, приємного та неприємного, яке крізь призму естетизму поділяється на те, що приносить чуттєву естетичну насолоду і те, що її не приносить. Німфи оплакували водойму, яка перетворилася на чашу солоних сліз, і були переконані, що ставок у гіркій жалобі за Нарцисом, «адже він був такий прекрасний». А ставок навіть не знав, чи був Нарцис прекрасний.

– Кому ж це знати краще, ніж тобі? – здивувалися німфи. – Нас він завжди минав, але ж у тебе він дивився, він лежав на твоїх берегах і вдивлявся в тебе, і в дзеркалі твоїх вод він бачив свою вроду.

І відповів ставок:

– Але я любив Нарциса за те, що, коли він лежав на моїх берегах і вдивлявся в мене, я завжди бачив відображення своєї краси.

Кода твору містить у собі найголовніший заключний парадокс, який сформулювати напевне легше, аніж детально пояснити. Якщо мистецтво – це дзеркало, в яке видивляється на себе сам автор і насолоджується собою, то Нарцис любив ставок за те, що бачив у ньому свою красу, і навпаки. Так само Оскар Вайлд вдивлявся в свої твори і любив їх за те, що бачив там себе. Проблема митця і його витворів, взаємодія між ними, митець у мистецтві й мистецтво в митцеві, творчі порухи душі як краса, як артистизм – тем, що їх опрацьовує Вайлд у поезіях в прозі «Митець» і «Послідовник», де ще раз задекларує у творчості свої естетські позиції.

Матеріалом чотирьох інших поезій в прозі – «Той, хто творив добро», «Взірець», «Палата правосуддя», «Учитель мудрості» – стали біблійні мотиви, сюжети, символи, деякі позиції як канонізований масив писемності й світогляду. Основні проблеми, які постають у цих чотирьох творах – глибоке морально-філософське питання, як гамлетівське «бути чи не бути»: вірити чи не вірити, і якщо вірити, то як? Хто перейнятий вірою насправді – юрба чи особистість? Автор ставить перед собою завдання з'ясувати, хто є хто в цій площині, порівняти світовідчуття героїв у формі гострого морального конфлікту і так дати матеріал для роздумів і висновків. На шальки роздумів Вайлд кладе такі категорії як любов і ненависть, вірність і зрада, обмірковує християнсько-антропологічну позицію всепрощення і покірності, безапеляційного сприйняття всього, що пошле Бог; піддає сумніву біблійний постулат, що про Бога треба розповідати всім, наворотати усіх до

християнства, слово в слово передавати далі канонізований текст; переосмислює мотив розп'яття і подає художньо-гіпотетичну версію Божого Суду. Естетичні та етичні погляди Вайлда – неоднозначна суміш ніцшеанства й культу краси. У мініатюрі «Взірець» відчувається вплив Ф. Ніцше. Тема цього твору – християнський символ розп'яття. Ніцше в своїй праці «Жадання влади. Спроба переоцінки всіх цінностей» у книзі першій «Антихрист» пише: «Цей святий анархіст, який підбурих простолюд, усіх покидьків і «грішників», усіх парій іудейства супроти панівного ладу <...> був політичним злочинцем. Це й привело його на хрест, – і напис на тому хресті був доказом. Розп'яли його за власну провину, і немає ніяких підстав, щоб, як це часто робиться, казати, ніби розп'яли його за провини інших».

У Вайлда ж подібну думку висловлено художніше, евфемістичніше, знову ж таки в улюбленій формі – парадоксі. Йосип Ариматейський надibuє в Долині Скорботи оголеного юнака, той гірко плаче. Йосип озивається до нього: мовляв, не дивно, що його пойняв такий смуток – «адже Він був великий праведник». У відповіді юнака сконцентровано й ніцшеанські, і вайлдівські позиції:

– Я плачу не за Ним, а за собою. Я теж перетворював воду на вино, я теж лікував прокажених і повертав незрячим зір. Я теж ходив по воді, з мешканців гробниць виганяв демонів. Я нагодував голодних у пустелі, коли довкруг не було їжі, я воскрешав мерців – і вони покидали свої тісні склепи, й за моїм велінням, перед очима сили-силенної людей, неродюче фігове дерево всохло навік. Усе, що робив цей чоловік, робив і я. Але ж мене вони не розіп'яли.

У мініатюрі «Той, хто творив добро» Оскар Вайлд зачепив досить несподівану грань християнської сюжетики. Тут порушується дуже проблемне питання: так, можна зробити диво – відновити людині зір, виликувати її від прокази, і навіть повернути людину з того світу, оживити. Але по-перше, чи оцінить це та людина (Вайлд дає тверду відповідь – ні), а по-друге – чи потрібно це тій людині, чи не зашкодить це їй (як ми це бачимо в творі: юнак, якого Месія зцілив від прокази, впивається вином; юнак, якому Месія повернув зір, віддається розпусті; повія каже: «Адже ти викупив усі мої гріхи, а цей шлях – найсолодший»). Закінчується мініатюра тим, що Месія, виходячи з міста, де зустрів тих, кому робив добро, побачив іще одного юнака. Той сидів на узбіччі й плакав.

– Чого ти плачеш?

І обернувся юнак, і впізнав Його й відповів:

– Я ж колись помер, а ти воскресив мене з мертвих. Що ж іще мені робити, як не плакати?

«Палата Правосуддя» переосмислює мотив Суду Божого. Це діалог Бога й Людини. Людина надзвичайно грішна, і зрештою Бог вирішує відіслати її до пекла, та Людина не погоджується з Богом, бо ж «у пеклі я завжди жив». З огляду на те, що не може відіслати Людини до пекла, Бог постановляє відіслати її до раю. Але й тут Людина не згодна. Бог запитує, чому, з якої причини? Відповідь Людини вкрай несподівана:

– Бо ніколи й ніде я не міг його уявити.

І запала тиша в Палаті Правосуддя.

Автор просто пропонує нам змодельовану ним ситуацію, звертаючи власну увагу головно на естетичний бік тексту. Що таке пекло, що таке рай? У цій мініатюрі явно лунає думка Вайлдового сучасника й співвітчизника Редьярда Кіплінга про те, що рай і пекло – це, власне, одне й те саме, тож ні того, ні того не варто прагнути збагнути. Вайлд описує власний досвід осягнення феноменів буття шляхом парадоксизації, вправно жонглюючи образами біблійних персонажів, фрагментами сюжетних одиниць.

Остання і найбільша поезія в прозі Оскара Вайлда – «Учитель мудрості» – за розміром і змістом наближається більше навіть до новелети. Вона охоплює тривалий відрізок часу, від самого дитинства Учителя Мудрості. Йому, здібному хлопчикові, з самісінького дитинства було дано великий дар – Боже знання. Потім він пішов по світу розповідати всім те знання, передавати далі, вчити всіх своїх учнів, які гуртувалися навколо нього, що таке Бог. Аж якось він відчув глибокий смуток. Його душа озвалася до нього й пояснила: його смуток – від того, що він роздає не належне йому – Боже знання, що віддавати це знання означає обкрадати себе й не лише себе. Після того Учитель Мудрості стає відлюдником і нікому більше не розказує про Бога. На цьому можна було б і закінчувати розвиток сюжету, але ж це – Вайлд, тож слід сподіватися гострого прикінцевого парадоксу. І він буде – відлюдникові таки доведеться ще раз виповісти Боже знання розбійникові, якому воно буде конче потрібне.

Потім Учитель Мудрості стане розбитий і спустошений, але з'явиться перед ним незнайомиць (хто – ми можемо лише здогадатися, але текст натякає нам, що це – Месія) і скаже:

– До цього часу ти мав досконале Боже знання. Тепер же ти маєш досконалу Божу любов. Чому ж ти плачеш?

І поцілував його.

Таким чином Вайлд полемізує зі Святим Письмом. Він каже, що ставлення до Бога – річ глибоко інтимна, це не те, про що можна галасувати, просторікувати, передавати з рук у руки. Богові навіть не обов'язково мати якесь загальноприйняте й загальновизнане ім'я; Бога й усе, що з ним пов'язано, неможливо ані канонізувати, ані записати в книгу, бо це породить багато суперечностей, конфліктів, і не зможе охопити незбагненого, а тільки звульгаризує й принизить його. На таких позиціях стояв Оскар Вайлд.

Закінчення в наступному числі.

ПІСЬ

Андрій Кулагін:

«Я став живописцем завдяки шматку штукатурки»

Цей митець – єдиний на всьому пост-радянському просторі художник, двічі нагороджений золотою та срібною медаллю Ватикану за значний внесок у світове мистецтво. Він автор портретів римських понтифіків Івана Павла II та Бенедикта XVI, які зараз перебувають у Ватикані поруч із полотнами Рафаеля, Тиціана та Брюллова. Крім того Андрій Кулагін – богослов, автор низки досліджень Біблії та психолог.

Але, незважаючи на свої досягнення, цей художник не має нічого спільного зі стереотипом «досвідченого майстра пензля» – солідного та гордовитого митця, який ставиться до новачків із презирством.

Андрій Кулагін активно підтримує талановиту молодь, керує кількома студіями живопису в Києві, в одній з яких студенти навчаються безкоштовно.

– Андрію Павловичу, ви одночасно і художник, і богослов. Як вам вдається це в собі поєднувати?

– Річ у тім, що мені просто це неймовірно подобається. Я без цього не можу. Навіть гадки не маю, кого у мені більше – богослова чи художника. Різниця між справами мого життя справді велика. Робота художника вимагає піару, художник – людина публічна. Картини можна побачити, до них можна доторкнутися, можна їх роздивлятися. А богослов'я – це більш особисте, непомітне для ока. Роздивитися та зрозуміти роботи богослова може далеко не кожен.

– Коли у вас виникло бажання стати художником? Яким ви себе пам'ятаєте у ті часи, коли ви лише починали опановувати пензля?

– Коли мені було сім років, мені подарували перші в житті справжні

олійні фарби. І досі з задоволенням пригадую їхній п'янкий аромат! Мені надзвичайно подобалося малювати, і я дуже радий, що і мати, і бабуся підтримували мої починання. На мій погляд, дитинство визначає все майбутнє людини. Від того, як дитина проведе перші років десять свого життя, залежить її розвиток протягом усього існування. Я розумів малювання як гру, як інший, цікавий світ. Звісно, спочатку я вимальовував дитячі каракулі, як і всі діти, проте робив це із неймовірним задоволенням.

Дуже добре, що мене не змусили навчатися малюнку з раннього віку, адже це могло відбити в мене бажання. Оскільки я відчував сильну потребу малювати, згодом я вже створював власні більш серйозні картини.

А. Кулагін.
Іван Павло II

А. Кулагін.
Бенедикт XVI

- **А коли ви почали працювати художником професійно?**
- У чотирнадцять років. У мене в трудовій книжці є запис 1975 року, де написано «малює 4-го розряду».

– Тобто ви намагалися поєднати шкільне навчання з роботою?

– Не зовсім. Річ у тім, що у шостому класі я ніде не навчався, адже мене вигнали зі школи. Із цим пов'язана дуже цікава історія. Одного разу в школі мені на голову впав величезний шмат штукатурки. Я отримав серйозний струс мозку та фізично не зміг скласти іспити. Тому в школі мені просто віддали документи та попрощалися. Після того, як я одужав, я знайшов місце, де хотів працювати художником-оформлювачем. Але для того, щоб влаштуватися на роботу, потрібно було, аби дитячої кімната міліції мене туди направила – начебто на виховні роботи. Я звернувся до міліції, проте мені сказали, що я маю стояти в них на обліку... А хлопчиком я був дуже чемним та вихованим – хіба що бантика на шиї не носив. І мене охопило таке розчарування від того, що я не можу цієї ж миті офіційно стати художником, що в мене аж запаморочилося в голові. З усієї сили я вигукнув: «А якщо я зараз оцей стілець вашою головою зламаю?!» Чарівна фраза, яка допомогла мені отримати роботу, бо одразу після цих слів мені дали ту довідку!

А. Кулагін. Венеція. Пастель.

– Отже, зараз у вас надзвичайно великий досвід роботи художника! Напевно, у вас техніка малювання уже відпрацьована на рівні рефлексів?

– Працюю я справді дуже швидко. Тим паче, використовую техніку пастелі, яка вимагає стрімких, швидких рухів. Рух багато що визначає у картині. І я сам все встигаю – прокидаюся о шостій ранку, засинаю десь о другій ночі. А ще в роботі мені допомагає те, що моя дружина – архітектор. Дуже зручно, що у нас споріднені професії. У живописі я більш вправний за неї, а вона добре знається на побудові об'єктів.

– Ви відроджуєте в Україні техніку пастельного живопису?

– Так. Дехто каже, що пастель – занадто бідний матеріал, але я з цим категорично не погоджуюся. Цей матеріал багатий та самодостатній. Написані пастеллю портрети мають дуже натуральний вигляд.

– У чому, на ваш погляд, полягає секрет гарного портрету?

– Портрет може намалювати далеко не кожен художник, для цього потрібен особливий хист. Це окреме обдарування. Навіть за невеликим ескізом, виконаним вправною рукою, можна багато чого дізнатися про зображувану людину: її стан, характер, місце в суспільстві, матеріальну забезпеченість, хвороби... І важливо зробити це чесно, так би мовити, не збрехавши у картині. Наприклад, у портреті Івана Павла II я зміг точно відтворити його характер, тому папі робота неймовірно сподобалася. За його словами, він впізнав себе не за зовнішністю, а внутрішньо у цьому зображенні.

– Хто зазвичай купує ваші картини? Які прошарки суспільства?

– Не багатії, а скоріше освічена еліта. В Україні мої роботи купують гірше, ніж за кордоном. Зазвичай за кордоном більший попит, ціну пропонують більшу та ставляться до картини як до витвору мистецтва, а не як до шансу продемонструвати розмір гаманця.

– Ви дуже активно працюєте як викладач, маєте студії живопису. Яке у вас враження від роботи з учнями? І чи всіх можна навчити малювати?

– Усіх. Я в цьому переконаний. Насправді всі люди вміють малювати,

головне – мати бажання вчитися. Талант не має вкриватися пліснявою. Мені складно уявити життя без студії. Я обожнюю людей і сказився би без щоденного спілкування з ними!

– Ваші картини мають свої неповторні особливості. Чи просять вас студійці навчити «випрацювати власний стиль»?

– Таке дуже часто трапляється, та я відповідаю: «Забудьте про це! Малюйте так, як вам хочеться, викиньте з голови цю дурню. Стиль обов'язково з'явиться сам». Дуже важливо малювати собі у задоволення. Одна моя знайома, вже доросла жінка, яка наче і не мала нічого змінювати в житті, раптом продала свій бізнес та використала отримані кошти, аби стати художницею. І тепер вона щаслива, бо знайшла своє головне покликання. Для кожного неймовірно важливо знайти справу життя, незалежно від того, що вам подобається робити.

Спілкувалася Крістіна Сінкевич

А. Кулагін. Утомлені яхти.

РЕЦЕНЗІЇ

ІСТОРІЯ ПРОМОВЛЯЄ ДО СУЧАСНИКІВ...

Мартинюк М. Під мурами твердині : історична повість. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2012. – 128 с.

*Все проходить,
та не все забувається...
(Іван Бунін)*

Скажу відверто, коли вирішила написати відгук на історичний роман для дітей та підлітків «Під мурами твердині» Миколи Мартинюка, в мої плани аж ніяк не входило висловлювати свої філософсько-психологічні міркування щодо дій влади та якостей особистості, у руках якої вона зосереджена. Вочевидь, у контексті сьогоденного історичного моменту загострюється та актуалізується постулат, що влада є небезпечним інструментом, особливо, якщо вона перебуває в руках неосвіченої, запальної або злопам'ятної людини.

Перепрошую, але у грудні 2013 року історичні паралелі напрошуються самі собою...

Особливо, коли поринаєш у світ неспішної історичної розповіді, в якій розглядається гідний приклад для наших сучасних політиків. Таким літературним прикладом слугує книга «Під мурами твердині» Миколи Мартинюка. Автор знайомить читача з історичними реаліями тринадцятого сторіччя: Волинсько-Галицьке князівство під керівництвом Данила Романовича.

Текст книги пройнятий темою вибору, вибору істинно людського. Чесність і непорядність, гордість і пихатість, вірність і віроломність – ось далеко не повний перелік якостей, які характеризують міру порядності політика і лідера нації в усі часи. Без винятків.

Здатність без агресії сприймати думки, які відрізняються від власних, – теж у цей список. Наявність толерантності, тобто якості, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до

культури миру, – ще плюс. Присутність у лідера поваги і терпимості – це те, що може з'єднати і зробити сильними націю.

До чого це? Увімкніть ТВ, подивіться, послухайте.

А цікаво, які коментарі ми змогли б почути від князя Данила стосовно сучасних подій в Україні? Звичайно, це запитання риторичне, можна тільки фантазувати на цю тему. Але усім зрозуміло, що ніколи, ні в минулому, ні у сьогоденні насильство не змогло вирішити жодного конфлікту.

Про князя Данила Романовича читала ще в шкільних підручниках історії десь у середині 70-х років. Тоді щиро і по-дитячому була здивована, що центр культурного, політичного та військового життя міг бути зміщений далеко на захід від Києва чи Москви. І справді, рівень інформації не гарантує глибини. Глибина з'являється тоді, коли сама людина, проживаючи і обдумуючи життя, визначається з істинними цінностями і боргом перед своїми нащадками.

Але поруч із князем автор показує його однодумців, бояр і посполитих, чоловіків і жінок, людей у віці і зовсім юних. Яке різнобарв'я художніх образів! Людські психотипи, описані Миколою Мартинюком, дають можливість зрозуміти витоки сили і стабільності людського потенціалу українця, слов'янина, відданого своїй землі.

Історичні дати, відображені в книзі, – це всього лише невелика частина часового відрізка правління князя Данила. Але аж ніяк не неважлива. Це період другої злуки Волинсько-Галицького князівства, – дуже важливого періоду для пролонгованого історичного аналізу існування нашої країни.

Що ж до історичних паралелей, то метою князя Данила була не ізоляція від європейських держав. Навпаки! Недарма він активно втручався у велику міжнародну політику, поєднував своїх дітей шлюбом із європейськими нащадками королівських сімей. Він свідомо діяв на благо народу, бо мав на меті залишити після себе добру пам'ять як правителя, котрий відбудував і зміцнив державу у важкі часи.

Коли ж державний керманіч не враховує ані досвіду попередників, ані політичної ситуації, то «шита білими нитками» хибна мета дає поштовх народові втручатися у його політичну діяльність. На жаль, спостерігаючи за сучасними політиками, стає по-людськи шкода тих

недалекоглядних політичних «легковаговиків». Всі ми розуміємо, що слави князя Данила Галицького вони ніколи не досягнуть. Навпаки, є перспектива залишити після себе чергову «руїну». І, перефразовуючи Апдайку, скажу: тому, кого не зацікавила історія як предмет, хто не робить висновків із історичного минулого країни, я порадила б підготуватися до життя, сповненого невігластва і чорної роботи.

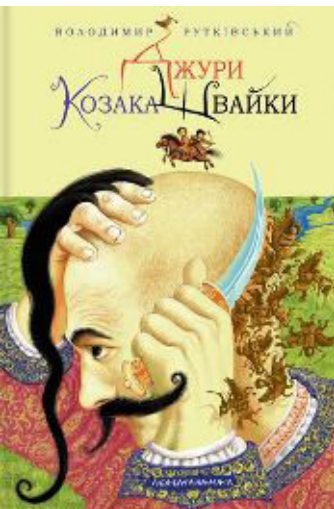
Також хотілося б відзначити якість книжки. Прекрасна обкладинка, якісний папір, численні історично витримані ілюстрації, виноски в тексті, зроблені з неабиякою фантазією, що тактовно роз'яснюють текстові терміни, – все це викликає повагу до автора за смак і терпіння у виданні свого творіння і подяку спонсорам за надану можливість читачеві отримати на виході високоякісний продукт – справжню Книгу.

*Ольга Рєпіна
Грудень 2013 р.*

НА ВАРТІ РІДНОЇ УКРАЇНИ І ВЛАСНОЇ ДУШІ

Рутківський В. Джури козака Швайки. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. – 430 с.

Рутківський В. Джури-характерники. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. – 448 с.

«Джури козака Швайки» – перша частина трилогії, а як виявилось на сьогодні вже тетралогії, бо до друку готується ще один роман.

Дія відбувається за козацьких часів у 15 столітті, та головними героями є не козацькі ватажки, а хлопці, які стали джурами відомого козака на прізвисько Швайка. Цього козака люто ненавидять і бояться вороги, бо він, наче та швайка, постійно завдає їм клопоту. На початку здається, що Швайка – легенда, недосяжна і таємнича, але швидко переконаєшся, що насправді він теж людина з плоті і крові, досить молодий, але розумний, сміливий і дуже вправний у бойових мистецтвах.

І є у Швайки таємниця, за яку його, зокрема, і називають характерником, бо побратим цього козака – справжній вовк на ім'я Барвінок, який захищає свого товариша, не шкодуючи себе. Дружба між козаком і вовком не така вже й незвичайна річ, але тут вона змальована напрочуд зворушливо і героїчно. А ще у Швайки є так само розумний і відданий кінь Вітрик...

Але повертаємося до початку цієї історії, бо для кожного персонажа завжди є своя «точка входу», а історія, як ріка, лине, беручи початок у далекому минулому і, певно, не закінчується у майбутньому, трансформуючись у нові форми.

У цьому контексті дуже важливою є актуалізація козацької доби для дітей та юнацтва,

бо на цьому ґрунті можна гарно виховувати патріотизм, національне самоусвідомлення та допомагати дитині самоідентифікуватися. Той, хто перейнявся подвигами козаків у минулому і теж хоче бути захисником своєї рідної землі, шукатиме у реальному світі і в своєму часі можливості боронити свою державу і розбудовувати її заради майбутнього.

Так ось, починається книга з гонитви за козаком, який тікає від ординців. Вершник знесилений, важко поранений, і лише хитрістю йому вдається уникнути полону і страшної смерті. І ця сцена настільки жива й емоційна, що одразу вводить у простір великого епічного твору, який лише в першій частині займає понад чотириста сторінок.

Головні герої, окрім козака Швайки, – двоє товаришів – Санько і Грицик, а ще їхній одноліток – богатир Демко на прізвисько Дурна Сила.

Санько – ще малий дванадцятирічний хлопчина, та у нього є дар подумки розмовляти з птахами і тваринами. Поки що він пасе курчат, та стрімко його життя змінюється, згодом він навчатиметься волхвуванню, чарівництву по-нашому, по-сучасному.

Грицик зовсім іншої вдачі, бо якщо Санько часто буває замислений і замріяний, то Грицику постійно треба кудись бігти і про щось дізнаватися. Він володіє даром передбачення, хоча поки про те не знає, і ще лише його слухається бугай Петрик.

Хлопці схожі на своїх однолітків, також мріють про козакування, хоча це й небезпечна справа, хочуть бути схожими на легендарного Швайку і шукають пригод на свої голови. Але є й дещо, що вирізняє їх поміж інших. Обоє хлопців – юні характерники, та ці здібності потрібно розвивати, і досить скоро у них з'являться вчителі, які можуть розкрити їхні приховані здібності. На шляху хлопців багато небезпек, але тільки так можна подорослішати і стати сильними духом.

Демку так, як двом друзям, не пощастило, і він пройде важчий шлях до розуміння свого місця у світі і своїх здібностей. Демко добрий, сильний, та дуже довірливий, і тому на деякий час став зброєю у ворожих руках, а підступний зрадник ледь не занапастив хлопця, влаштувавши пастку для козака Швайки. Це теж гарний урок і для юного читача.

Козак Швайка дорослий, і тому його випробування важчі і

небезпечніші. У нього багато ворогів, і не лише серед татар, а й серед своїх. Наприклад, пан Кобильський, який заради власного зиску піде на злочин і на будь-яку підлість. Він думає про людей так, як чинив би сам, тому навіть добрі наміри Швайки попередити про татарський набіг, обертаються бідою для самого козака. Пан Кобильський разом зі своїм помічником Тишкевичем дорого б віддали, щоб побачити мертвим сміливого козака, який понад усе цінує волю, а не достаток, і зраду називає зрадою.

Обоє цих «панів», як на мене, дуже схожі на нинішніх можновладців, хоча такі негідники були в усі часи і поводитися однаково. І завжди у цих нелюдів була своя правда, логіка і виправдання власних дій. Як є своя правда і в чужинців та загарбників, і це страшно, нелюдська правда, яку ні за яких обставин неможна приймати...

Самому не перемогти ворогів, навіть коли тебе вважають легендою, тільки разом можна боротися проти зла, і тому дуже важливо, щоб між друзями була взаємоповага і довіра. Цьому вчиться сам Швайка, а разом із ним і читач, хоча є досить багато людей, які підтримують козака у важкі часи. Швайка молодий, запальний і принциповий, а це не завжди добре, бо може стати причиною неприємностей.

Навіть коли браталися у минулому, це ще не гарантія, що дружба і вірність перейдуть у спадок. Не тримає людей пам'ять крові, бо для зрадників і самозакоханих, як би зараз сказали «обивателів», такої пам'яті немає. І дарма, що діди і прадіди разом билися проти ворогів і товаришували родинами. Зиск сьогодні сильніший за шанування минулого і честі. І важко переступити через себе, в серці назвавши ворогами тих, хто є тобі єдинокровним братом чи єдиновірцем. Це не зайди, не чужі, не татари... Щоправда, інколи рідні по крові переходили на ворожий бік і тоді завжди були значно жорстокіші, ніж чужинці. Прикладів таких немало...

Проте, людське начало важливіше за національну приналежність, бо і серед своїх зустрічаються покидьки, і серед татар є гідні люди. За прикладами також далеко не треба ходити ні у цьому творі, ні у власному житті.

Штрихами у книзі поступово вимальовуються два основних світоглядних конфлікти: боротьба із загарбниками, які хочуть поневолити наш край; і життя справжніх героїв, чії вороги не тільки

зовнішні, а й внутрішні, які будь-кого продадуть заради власного добробуту. Усім головним героям доведеться не раз доводити і собі, й іншим, що вони справжні, а не фальшиві патріоти, які тільки рядяться у козацький одяг.

Дуже добре про це каже дід Кібчик:

«По-татарському козак – це вільна людина, котрій і сам чорт не брат. Хоче – звіра полює, хоче – візьметься за шаблюку і йде на ногайця. А нинішні... – тут дід Кібчик презирливо спльовував на землю, – швидше від кози пішли» (С.16).

Цей дід наче голос самої Землі, він мудрий, проникливий, часом слова його жорстокі, але надовго запам'ятовуються:

«– Тоді я подамся до переяславського старости, – не здавався Швайка.

– Податися, звісно, можна, – згодився дід Кудьма. – Але ворон воронові навряд чи видзьобає око. А от ти можеш накласти головою.

Швайка довго мовчав.

– Страшні речі ви розказуєте, діду, – нарешті подав він голос. – Де ж тоді правда на світі, кому вірити?

– Собі, – відказав дід Кудьма. – Ніхто тебе не оборонить від тої сарани. Сам маєш боронитися. Зі своїм товариством» (С.258-259).

Яка знайома ситуація...

Або й зовсім упізнається:

«– ...То ж, може, ті татари були як татари. Вони, кажуть, вимагали лише десяту частку. А нинішні татари не такі. Їм не десята частка потрібна, вони на наших людей, мов на звірину, полюють!

– Всі вони однакові, – не погодився Байлем. – Що ті, що ці. Та я не про це. Тоді, кажу, з нами був князь Ольгерд. Хоч і не з нашої землі, проте нашою мовою балакав і віру нашу поважав. А зараз хто людей підніме – князі? А де ви їх бачили? Порозбігалися, мов їх і не було ніколи. Старости? Та вони ж носа бояться висунути зі своїх городищ» (С.277-278).

Нащо кликати собі нових панів? Треба людям гуртуватися, бо гуртом й «ординця проганяти легше»... І важливо, щоб народ зрозумів, що не потрібно шукати собі очільників десь серед негідних князів, а треба гуртуватися самим і вибирати гідних керувати поміж себе – це один з основних козацьких принципів. І ще важливо, щоб прийшов час для

змін, тоді ріка часу виносить з народу тих, хто може змінювати дорогу, яка веде у майбутнє, тільки треба бути гідним такого вибору.

Так і хочеться, читаючи цю книгу сказати: «Разом нас багато! Нас не подолати!», «Разом і до кінця!» й «Україна понад усе!»

На останок не можу не згадати, що частина подій відбувається в околицях Воронівки, такої любої письменникові. Сторожовий дуб, Городище, Вовкулацький кут, плавні, болото... Усе це описане так яскраво і правдоподібно, що хочеться і самій помандрувати у ті краї і на власні очі побачити, що ж лишилося нині від описуваного автором. І таке бажання цілком природне.

Місцями книга темна, багато у ній чорних сторінок, бо коли на твою землю приходять ворог, – це не забавки і не всі твої друзі і рідні переживуть війну, і кожна війна лишає після себе багато сиріт... У цьому книга напрочуд правдоподібна. І тому щиро радієш гумору, якого у творі також багато: він світлом лікує душу від жорстокості і ненависті.

Протягом усієї книги відчуваєш справжню небезпеку, яка постійно чатує на головних героїв, і це дуже дивне відчуття, бо у книжках для цієї аудиторії нечасто зустрінеш щось подібне. Мало хто дозволяє собі бути правдивим у пригодницьких книгах для дітей й емоційно передати, що всі учасники цієї історії ходять за крок від своєї смерті, і що іноді загинути – не найстрашніше, що може статися. Набагато жажливіше втратити близьких, потрапити у полон до жорстокосердих ворогів, які, і не сумнівайся, одразу перевірять, з якого тіста тебе зліплено, або й спробують підштовхнути до зради...

Події цієї пригодницької книги відбувалися кілька століть тому, але те, про що вона говорить, важливо й актуально у сьогоденні як для дітей, так і для дорослих.

Минає п'ять років, усі герої стають старші. Це дуже сильно впливає на книгу, оскільки чим старший персонаж, тим більше йому дістанеться, бо він має вчинками довести, що гідний називатися героєм.

Звісно, що найбільше, як завжди, випадає на долю найстаршого – козака Швайки. І це зрозуміло, бо він уже легенда, а легенді треба

постійно доводити, що об'єкт легенди досі має право вести за собою народ.

І це зовсім непросто. Цей урок актуальний для всіх часів. Ось як розмірковує Швайка про своїх можливих союзників:

«Швайка й не сподівався, що буде так важко. Особливо потому, як підрахував, що українського ясиру в Криму не менше, ніж самих татар. Спочатку гадав на радощах, що варто лиш подати знак – і всі одноставно постануть проти гнобителів. Проте трапилося інакше. Надто вже страхітливими були спогади про полон, про дорогу до Криму, про невідільницькі базари. Спогади ті позбавляли мужності навіть найбільших буркотунів. Тож варто було тільки натякнути, що досить бурчати, а пора братися за вила чи довбні, як у їхніх очах зринав непереборний жах» (С.78-79).

Як же ж ця ситуація нагадує страхи нашої сучасності!

Швайка цього разу ризикує своїм життям частіше і страшніше, ніж раніше. У нього є мета – зсередини змінити кримськотатарську державу, щоб вона не загрожувала українцям і мирному життю. А для цього потрібно тим самим життям ризикнути, і Швайка видає з себе кримчака, постійно знаходячись поряд зі своїми безжалючими ворогами.

Смерть так близько, що над нею можна тільки жартувати, бо інакше легко втратити здоровий глузд. Тому, коли Швайку жартома запитують, яку б кару він обрав, то козак каже, що таку, яка дасть можливість сказати ворогам все, що він про них думає. От тільки чи можна жартувати такими речами? Не впевнена... І досить швидко читач має можливість у тому переконатися: й жартома не клич для себе лихо, бо воно обов'язково прийде.

Навіть коли ловлять його друзів, Швайка має мовчати, не тому, що може виказати себе, а тому, що справа важливіша за життя. За власне життя чи життя власних друзів. Це страшно, але правдоподібно, і дякуєш авторові, що тортури у книзі показані мінімально.

Та й про самого Швайку, його думки, почуття, минуле читач дізнається значно більше, і це робить аудиторію твору старою.

А починається книга з тренувального, але цілком справжнього двобою за участі Швайки. Шаблі викрешують іскри, і цей символ проходить через усю книгу, яка є дуже драматичною.

Чим же займаються вже дорослі Грицик й Санько? Санько став справжнім ворожбитом-характерником, хоча для того хлопцю довелось усамітнитися на острові у плавнях, щоб вдосконалити свої вміння і розкрити здібності.

Найважливіше ж для характерника навчитися слухати світ:

«О, це така наука, що ого-го! Дід Куделя казав, ніби навчитися наслухати світ – це майже так само, як при погляді на паруючий у казані куліш визначити, звідкіля було взяте кожне зернятко. У просторі, казав він, ніщо не щезає. Хіба що в ньому все перемішалось – і живе, і мертво, і минуле, і майбутнє. І щоб відібрати саме те, що тобі потрібно, треба дуже уважно вслухатися в світ...» (С.32).

Санько спілкується з природою, живими істотами, товаришує із величезним сомом, вчиться пізнавати себе, постійно тренується. Та часом знову і знову бачить страшні видіння про майбутнє свого вчителя козака Швайки й інших старших друзів, та поки навіть не уявляє, як можна відвернути страшну долю.

Життя ж Грицика постійно пов'язане із небезпекою, він, наче молодий Швайка, постійно наражається на неприємності, намагаючись у сміливості й відчайдушності перевершити свого старшого товариша.

Хоча Грицик та Санько не протиставляються, і Санько теж добре володіє зброєю, а Грицик покладається не лише на силу, але й на розум. Це дуже добре для гармонійного розвитку як самих персонажів, так і читача.

На друзів чекає дуже важкий вибір: чи зможуть вони так само незворушно дивитися, як помирає їхній товариш, не виказавши себе і не зіпсувавши загальної справи, чи життя друга все-таки понад усе? Який вибір правильний? Непросто відповісти, особливо коли це книга для дітей, обмежена у зображенні жорстокості, як фізичної, так і психологічної.

Не зникає й Демко, якого тепер ніхто не називає Дурною Силою. Цей богатир віднині жартома названий Манюнею. Його лінія найвеселіша, бо Манюня закохується. Поглядають на дівчат й інші молоді хлопці, шукають собі гідну пару.

Також цікаво спостерігати за молодим поколінням характерників під проводом Телесика, які, хоч і малі, але навчилися об'єднувати свої сили. Тільки коли з'являються зовсім юні, починаєш розуміти,

наскільки виросла молодь, що вже може навчати своїх джур.

Як і в першій книзі, вороги не тільки зовнішні, але й внутрішні. Наприклад, пан Заремба, жорстокий і підлий. Але важливо ще дещо: навіть коли знущаєшся над підлим ворогом, змушуєш його страждати і тобі від того весело, згодом ці веселощі обов'язково обернуться великою бідою якщо не для тебе самого, то для твоїх друзів, для дорогих тобі людей.

Неможна знущатися над ворогами, навіть над найпідлішими і найбридкішими – це ще один важливий урок цього твору.

Так само глибоко і тонко змальовується психологія і логіка ворогів, також актуальна для будь-яких часів, бо злою людина не народжується, а стає поступово.

Ось як розмірковує про своє життя пан Заремба:

«З ними він наведе в цьому краю лад, а тоді, зігнавши тутешніх хлопців, зведе такі хорони, які й самому королю не сором показувати. А починати доведеться з канчуків та паль. Атож, хочеш бути господарем – мусиш стати жорстоким. І що найголовніше – він відчув, що йому це подобалось. Подобалось, коли низько кланялися, подобалось, коли одним лише порухом брови він вирішував долю того чи іншого хлопа» (С.132).

Чи урок влади від татар:

«...так, самих яничарів замало. Порті потрібні ще й роботящі, послужливі раби, які ніколи не здіймуть руку на свого господаря. А як цього досягти? – імам хитро глянув на співрозмовника. – Дуже просто. Спочатку треба проявити таку жорстокість, щоб у бранця волосся сивіло на одну думку про можливе покарання за найменший спротив. А тоді треба трохи рахат-лукуму» (С.350).

А далі потрібно прив'язати людину до землі і поневолювачів – родинною, роботою, благополуччям... І це теж не фентезійна вигадка, а важливий життєвий досвід для реального світу.

Та найгірше, коли люди не знають, ким є насправді. Тоді їм дуже легко вказати, хто непримиренний ворог. І коли сходяться два війська, супротивникам не до розмов. Такі, наприклад, вже згадані яничари. Хоча, дивлячись сьогодні телевизор, у новинах бачиш не меншу кількість яничар, які не хочуть чути аргументів іншої сторони...

Дух народу приспаний, але час невпинний, перемога на Синіх

Водах буде згадана, люди піднімуться, хоча такі процеси тривалий час приховані від людських поглядів. Тільки такі як Швайка бачать і скеровують історичні процеси, пришвидшують рух подій. Іноді ж тим каменем, що зрушує лавину, стають події, коли найкращі ризикують собою чи можуть стати жертвами в ім'я майбутнього. Й останнього варіанту варто не допустити, бо це зазвичай знак останнього шансу на перетворення народу, держави, особистості.

Це ще один важливий досвід для молодого покоління, переданий через цю історичну книгу.

«Битва починається не тоді, коли заграють сурми і заблискають шаблі, а тоді, коли про саму битву ніхто ще й гадки не має» (С.208) – і з цим важко не погодитися, особливо нині.

І на останок хочу навести ще одну цитату:

«Крихітній державі, що танцює на задніх лапках перед державами великими, не прийнято карати їхніх вивідників» (С.8).

Це гарний маркер сили або слабкості країни у будь-які часи. Щойно зло буде каратися відповідно до своїх вчинків, а не залежати насамперед від того, з якою країною чи народом «дружить», тільки тоді наша країна буде сильною і вільною.

Висновок: Дуже гарна пригодницька історія дорослішання, написана на історичній основі. На мою думку, це один з найкращих сучасних творів, які патріотично виховують молодь як щирих громадян нашої держави.

Наталія Дев'ятко

СКРОМНА РОЗВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПОЕТИКИ

Череп-Пероганич Т.В. Ліки для душі: поезії. – К.: Дія, 2013. – 145 с.

Череп Т.В. Із саду дві стежини: худож.-докум. повість, етюди. – К.: Дія, 2013. – 64 с.

*Легко ненавидіти і важко любити.
На цьому засновано
багато речей у нашому житті...
Любов, прощення і великодушність
вимагають великого серця,
великого розуму і великих зусиль.
(Конфуцій)*

*Жодна людина не прожила справжнього життя,
якщо вона не була очищена любов'ю жінки,
підкріплена її мужністю
і керована її скромною розважливістю.
(Джон Рескін)*

*«Ми розучилися чути один одного:
надягли навушники і слухаємо музику.
Кожен свою»
(«Глухота», Т. Череп-Пероганич)*

Непідробне метафізичне розуміння того факту, що наша дійсність стрімко змінюється, викликають книги київської поетеси, письменниці Тетяни Череп-Пероганич. Змінюється усвідомленням не-ілюзорності уявлень про необмежені можливості жінки. У мене, як у яскравого представника гендерної рівності, однак, є слабкість – я пильно придивляюся до сучасного зображення жінки в українській літературі. Чому? Користуючись своїми знаннями щодо впливу архетипу жінки-матері на суспільство, могу сказати, що проблема сучасного покоління і якісних показників громадського життя взагалі лежить

в розмиванні рідкісної краси образу жінки, який завжди зберігався в будь-якому українському серці.

У сучасній літературі, особливо в літературі постмодерністській, яка рясніє екзистенційними феєрверками і каскадами філософствування щодо сенсу життя, образ жінки демонструється у непривабливому вигляді (особливо страждає в цьому плані зображення жінки-матері). Не раз зазначалося, що великі Бодлер, Сартр та деякі їх послідовники демонструють естетичну ворожість до жінки, обумовлену втратою сенсу життя або абсурдністю існування людства чи окремої особистості. З цим можна погоджуватися чи ні, боготворити цих авторів чи не ухвалювати їх образи та засоби творчої самопрезентації.

Упевнена, що всі ми як читачі завжди наголошуємо на важливості своєї філософської позиції авторів, яка формує стан сучасної культури, що включає в себе відсутність концептуального хаосу, різноманітність типів рефлексії тощо.

Не для цього я згадала ці відомі прізвища. Всі, хто коли-небудь брав у руки книги Сартра або Камю, Бодлера або Сімони де Бовуар, ніколи не забудуть різноманітних вражень від прочитаного та своєї поетичності цих текстів. Все ж таки, повертає мене до первинності вражень від прочитаного і незгоду з позицією вульгарно-життєвого зображення жінки. Спектр діапазону думок і суджень щодо цієї частини творчості вищезгаданих авторів настільки великий, що ми не будемо зупинятися на аналізі цього феномену у європейському постмодернізмі.

Мою увагу в даний момент акцентовано на типажності образів автора поетичні збірок Тетяни Череп-Пероганич. Вважаю за потрібне нагадати, що скоріш за все, сучасні читачі творів будь-якого автора не страждають усвідомленням ілюзорності уявлень про необмежені можливості літературних персонажів та образів, які продукує митець.

Тому, на мій погляд, найбільша складність у сприйнятті віршів та текстів автора – у інтерактивності процесу сприйняття та суб'єктивній емпіриці реципієнта. Головним у цьому процесі є внутрішній художник реципієнта, який слідує за дієвістю образного самовираження автора.

«Ти не такий як інші. Не знаю, що я в тобі знайшла, але мої думки про тебе, мої мрії, пов'язані з тобою...»

(«Спасибі», Тетяна Череп-Пероганич)

Сам процес творчості Тетяни Череп-Пероганич нагадує таїнство. Композиції текстів відображають різні рівні психіки і допомагають отримати доступ до вербального підсвідомого читача.

*«В житті моїм було образ немало,
Стрічалась з ними я щодня
Робила що?
Нічого – пробачала.
І далі шла до світла навмання»
(«Пробач», Тетяна Череп-Пероганич)*

За допомогою власного таланту автор відтворює на білому папері образи, які плавно переходять один в інший та проектується на екран нашого підсвідомого.

Як справжній майстер, авторка не прибирає перший шар вражень від поезики текстів і не починає кожен новий кадр тексту заново. Всі теми виростають одне з одною, у кожного вірша є сюжетна лінія, тексти пов'язані сюжетно та композиційно, а весь відеоряд строк супроводжують малюнки.

Головна характеристика збірок Тетяни Череп-Пероганич – динамічність «шоу» ліричних віршів, текстів та їх переконливість, яка проглядає у судьбі авторки. Видно, що тексти для самого автора – це вираження внутрішніх переживань на символічному, архетипічному рівні, притаманному справжній українській жінці.

*«Зі мною тепер є ти – і я щаслива пити воду із твоїх долонь. Тільки люби мене таку непостійну і не передбачувану...»
(«Будь поруч», Тетяна Череп-Пероганич)*

Тексти авторки є дивовижним природним матеріалом, який здатен передавати одночасно реципієнтові дуже багато вражень та почуттів: і відчуття різноманітності та різнобарв'я природи, сприйняття потенціалу життя та його багатогранності взагалі з його плінністю та множинністю форм.

Це робить книжки авторки прекрасним засобом турботи про тендітну, але водночас таку міцну жіночу українську душу, ненав'язливо налаштовує читача на розуміння моральних істин, добра та зла,

істинної любові. Це певний місток між внутрішнім та зовнішнім читача, оскільки самі тексти здатні трансформувати відношення реципієнта до навколишньої дійсності, проробити архетипічні помилки, підштовхнути до обмірковування загального життєвого завдання та надприродного самотлумачення.

*«Серця черстві. Ні сонцю, ні дощу
Вони давно емоцій не дарують.
Тому я в тебе, Господи, й прошу:
Зроби щось, хай нещасні не лютують»
(Тетяна Череп-Пероганич)*

За допомогою поезії Тетяни Череп-Пероганич ми, читачі, будуємо, відтворюємо свій внутрішній світ. А митець виконує роль уважного спостерігача, який фіксує різними засобами нашу читацьку реакцію на прочитане. Авторка не дає нам порад чи оцінок, але за допомогою художніх образів якби запрошує до власної внутрішньої роботи. Процес сприйняття твору якби відданий у владу читацької душі і дозволяє йому бути самим собою, наодинці із своїм знанням про світ...

Через таку прозу та вірші людина починає довіряти своїм почуттям. Не дарма кажуть, що жіноча інтуїція набагато точніша, ніж чоловіча впевненість (Р. Кіплінг):

*«Бо маю слово, маю щире слово,
Ним позмагаюсь ще за правду я.
Тому й молюсь за Україну знов
Вона – моя!»
(«Вона – моя!», Тетяна Череп-Пероганич)*

Отже, творчість Тетяни Череп-Пероганич – це діяльність, яка породжує щось нове, те, що має суспільно-історичну цінність – корекцію архетипу жінки в українському суспільстві та фіксацію за допомогою художніх образів цінності загальнозначущого феномену під назвою «Жінка». Тому «час, проведений з жінкою, не можна вважати втраченим» (Андре Моруа).

Ольга Рєпіна

Засновник:

колектив часопису ТекстOver

Головний редактор:

Володимир Криницький

Редакційна колегія:

Давор Антич (Загреб, Хорватія)

Олесь Верес (Дніпропетровськ, Україна)

Богдан Вирій (Львів, Україна)

Анатолій Вишневський (Гомель, Білорусь)

Олександр Лесич (Київ, Україна)

Адреса редакції:

tekstover@gmail.com

Видавець:

студія ВМБ

www.vmb.in.ua

vmb.in.ua@gmail.com

Періодичність:

6 разів на рік

Видання поширюється безкоштовно у форматі PDF електронною поштою (PDF format by email). Для отримання нових випусків часопису слід оформити безкоштовну передплату на сайті www.tekstover.tk

До публікації приймаються поетичні, прозові твори, літературознавчі дослідження, рецензії, критичні статті та огляди, повідомлення про нові видання, які входять в Україні, твори образотворчого мистецтва.

Редколегія залишає за собою право відмовити в публікації, внести незначні правки та скорочення у надіслані матеріали. Художні твори публікуються в авторській редакції (прохання уважно вчитувати твори перед надсиланням). Про всі рішення редколегії авторів повідомлять електронною поштою.

Видання неприбуткове. Публікація в часописі безкоштовна. Гонорарів редколегія не виплачує.

Дозволяється вільне поширення часопису будь-якими способами. передрук матеріалів – тільки з дозволу редколегії та авторів. Цитування матеріалів дозволяється лише за умови наведення джерела публікації – часопису ТекстOver.